МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «Податкова політика держави та її вплив на економічний розвиток»

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМУПЗ-21-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма «Управління публічними фінансами»

_____ Дробовича Катерини Володимирівни
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Довгань Людмила Петрівна, к.е.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми _____ Гордей Оксана Дмитрівна, д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту рішенням кафедри публічних фінансів
протокол від «23» 01 2023 № 9

Завідувач
кафедри _____ Коляда Тетяна Анатоліївна, к.е.н., с.н.с., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2023

Реєстрація № 18 19.01.2023 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 23.11.2022 _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 5 (відмінно) 07.02.2023 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Ковальова Ю.О.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

_____ Горєєв О.Д.
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Калєда Ф.А.
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Бедринець М.Д.
(підпис) (ініціали, прізвище)

секретар _____ Шепленко В.Ю.

(підпис)

(підпис)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
I. Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	26		Голова Ковальова І.О. Заст. голови Гордей О.Д. Член комісії Колега Т.А. Бездинець Л.Д. секретар Шепиленко В.Ю.
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	9		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	45		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 48 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
93	A	5 (відмінно)	07.02.2023	Ковальова І.О. Гордей О.Д. Колега Т.А. Бездинець Л.Д. Шепиленко В.Ю.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет **Фінансів та цифрових технологій**
Кафедра **Публічних фінансів**
Спеціальність **072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**
Освітньо-професійна програма **«Управління публічними фінансами»**

Затверджую
в.о. завідувача кафедри публічних фінансів
_____ Тетяна КОЛЯДА
«13» січня 2022

Завдання на кваліфікаційну роботу (проєкт)

здобувачу вищої освіти

Дробовича Катерини Володимирівни

1.Тема випускної кваліфікаційної роботи (проєкту)

Податкова політика держави та її вплив на економічний розвиток

Затверджена наказом ректора від «28» грудня 2021 р. № 106

2. Строк здачі закінченої роботи 30.11.2022

3.Мета роботи

Узагальнення теоретичних та практичних аспектів функціонування вітчизняної податкової політики, дослідження її впливу на економічний розвиток держави та розробка практичних рекомендацій щодо пріоритетних напрямів трансформації податкової політики.

Об'єкт дослідження процес формування та реалізації податкової політики України.

Предмет дослідження вплив податкової політики на економічний розвиток держави

Орієнтовна база дослідження Міністерство фінансів України, Державна служба статистики України.

4. Вихідні дані до роботи законодавчо-нормативні акти, офіційні джерела статистики, наукова періодика, монографічні джерела, Інтеренет - ресурси тощо

5. Перелік графічного матеріалу ___ таблиці, схеми, рисунки.

6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань кожним розділом)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТ 1.1. Підходи до вивчення сутності податкової політики держави у робо вітчизняних та зарубіжних вчених. 1.2. Інструментарій реалізації податко політики держави. РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИ ДЕРЖАВИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК. 2.1. Оцінка ефективн вітчизняної податкової політики як фактору впливу на економічний розви держави. 2.2. Оцінка впливу недоліків моделі ПДВ і системи й адміністрування на економічний розвиток держави. РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕ НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ УМОВАХ ВІЙНИ.

7. Календарний план виконання роботи

№ п\п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	18.11.2022 р.	15.11.2022 р.
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку	25.11.2022 р.	24.11.2022 р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	28-30.11.2022 р.	28.11.2022 р.
4	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	20-28.12.2022 р.	20.12.2022 р.
5	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	20-23.01.2023 р.	20.01.2023 р.
6	Рецензування кваліфікаційної роботи	24-26.01.2023 р.	24.01.2023 р.
7	Захист кваліфікаційної роботи	7-8 лютого 2023 р.	7-8 лютого 2023

8.Дата видачі завдання «10» 01. 2022 р.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) _____ (підпис) Довгань Л.П. (прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) Гордей О.Д. (прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Дробович К.В. (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Дробович К.В. Податкова політика держави та її вплив на економічний розвиток

Мета роботи: узагальнення теоретичних та практичних аспектів функціонування вітчизняної податкової політики, дослідження її впливу на економічний розвиток держави та розробка практичних рекомендацій щодо пріоритетних напрямів трансформації податкової політики в умовах війни.

Завданнями роботи є: дослідження теоретико-методичних аспектів податкової політики держави та її впливу на економічний розвиток; оцінка впливу податкової політики на економічний розвиток; визначення пріоритетних напрямів трансформації податкової політики в умовах війни.

Предметом дослідження є вплив податкової політики на економічний розвиток держави.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації податкової політики України.

Базою дослідження виступає Міністерство фінансів України та Державна служба статистики України.

За результатами дослідження сформульовані висновки та рекомендації, що полягають в обґрунтуванні перспективних напрямків трансформації вітчизняної податкової політики в умовах війни та розробці практичних рекомендацій, які будуть сприяти соціально-економічному розвитку України.

Одержані результати можуть бути використані Державною податковою службою України, Міністерством фінансів України та органами законодавчої та виконавчої влади щодо обґрунтування напрямів податкової реформи в Україні.

Дипломна робота містить 50 сторінок, 6 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел із 60 найменувань, 3 додатків.

Ключові слова: податки, податкова політика, економічний розвиток держави, податкове навантаження, ПДВ, акцизний податок.

Рік виконання дипломної роботи – 2021-2022 рр.

Рік захисту роботи – 2023 р.

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП……. 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК …… 7

1.1. Підходи до вивчення сутності податкової політики держави у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених……..... 7

1.2. Інструментарій реалізації податкової політики держави 13

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК …….. 22

2.1. Оцінка ефективності вітчизняної податкової політики як фактору впливу на економічний розвиток держави ……. 22

2.2. Оцінка впливу недоліків моделі ПДВ і системи його адміністрування на економічний розвиток держави ……. 36

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ …… 44

ВИСНОВКИ…… 53

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 56

ДОДАТКИ…… 62

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний розвиток Української держави охоплює всі економічні явища і процеси, в яких вона бере участь або певним чином втручається в них. Значну роль у архітектоніці економічної діяльності відіграє її податкова компонента, яка не тільки реалізує функцію акумулювання грошових коштів, необхідних державі для виконання нею певних функцій, а й може сприяти формуванню ефективних економічних умов, які спонукали б суб'єктів господарювання діяти в потрібному суспільному напрямку.

У воєнний та післявоєнний час особливо гостро постає проблема ефективності податкової політики, яка відіграє ключову роль у забезпеченні основних потреб держави та швидкому відновленні економіки. Недостатня методична розробленість і дискусійність багатьох питань ефективної вітчизняної податкової політики в умовах військових дій визначають актуальність розгляду цієї теми.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Теоретико-методичні засади податкової політики держави у площині симбіозу її ключових детермінант досліджували у своїх працях низка зарубіжних та українських вчених, а саме: В. Андрущенко, І. Александров, А. Барихин, О. Василик, З. Варналій, А. Грязнова, М. Гомон, Ю Іванов , О. Данілов, В. Ковальова, А. Крисоватий, І. Кучеров, І. Майбуров, К. Макконнелл, В. Онищенко, В. Пансков, А. Соколовська, Ю. Руденко, Л. Тарангул, К. Швабій, С. Юрій та інші. Однак трансформація соціально-економічного та політичного розвитку України вимагає від суб'єктів податкової політики раціональних та інноваційних

підходів її здійснення. На часі пріоритетним виступає завдання удосконалення інституційної компоненти податкової системи держави, збалансування податкового навантаження, посилення фіскально-регулюючої ролі податкової політики. Таким чином, об'єктивно необхідним у цьому контексті є пошук шляхів підвищення ефективності податкової політики держави з урахуванням сучасних інформаційно-інноваційних тенденцій та досвіду розвинених країн світу.

Метою дипломної роботи є узагальнення теоретичних та практичних аспектів функціонування вітчизняної податкової політики, дослідження її впливу на економічний розвиток держави та розробка практичних рекомендацій щодо пріоритетних напрямів трансформації податкової політики в умовах війни.

Для розкриття зазначеної мети дипломної роботи, необхідно вирішити наступні *завдання*:

- визначити підходи до вивчення сутності податкової політики держави у роботах вітчизняних та зарубіжних авторів;

- дослідити інструментарій реалізації податкової політики держави;

- провести оцінку ефективності вітчизняної податкової політики як фактору впливу на економічний розвиток держави;

- оцінити вплив недоліків моделі ПДВ і системи його адміністрування на економічний розвиток держави;

- визначити пріоритетні напрями трансформації податкової політики України в умовах війни.

Об'єкт дослідження – процес формування та реалізації податкової політики України.

База досліджень – Міністерство фінансів України, Державна служба статистики України.

Предмет дослідження – вплив податкової політики на економічний розвиток держави.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використовувались наступні *методи*: наукової абстракції та узагальнення – при дослідженні сутності та змісту поняття податкової політики держави, визначення її сутнісних характеристик; методи аналогії та порівняльного аналізу використовуються при дослідженні та аналізі світових та вітчизняних тенденцій функціонування податкової політики; системного аналізу – при обґрунтуванні пріоритетних напрямів трансформації податкової політики України в умовах війни. Для наочного подання результатів статистичного аналізу застосовуються графічний та табличний методи.

Апробація результатів дослідження була здійснена під час публікації тез «Аналіз податкового навантаження як одного із основних показників ефективності вітчизняної податкової політики» у Збірнику праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права: теорія і практика» 16.12.2022 року, м. Житомир, Україна.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні перспективних напрямків трансформації вітчизняної податкової політики в умовах війни та розробці практичних рекомендацій, які будуть сприяти соціально-економічному розвитку України.

Структура дипломної роботи. Дана робота містить зміст, анотацію, вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел, додатки. Основна частина наукового дослідження включає три розділи. Повний обсяг даної роботи становить 50 сторінок, та містить 6 таблиць, 15 рисунків. Робота має 3 додатки, розміщених на 3 сторінках. Список використаних джерел включає 60 найменування.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

1.1. Підходи до вивчення сутності податкової політики держави у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених

Податкова політика є важливим інструментом для встановлення та розвитку економічно-соціальної стабільності та має на меті віднайти баланс співвідношення між можливостями держави з точки зору забезпечення її фінансовими ресурсами через податковий механізм та досягненням пріоритетних соціально-економічних цілей за певних умов розвитку країни. Розглядаючи об’єкт дослідження, необхідно наголосити, що однозначного і одностайного визначення терміну «податкова політика» серед науковців немає, через те, що даний термін є предметом досліджень різних суспільних наук, зокрема економіки, політології, соціології, юриспруденції тощо. В основному в роботах західних вчених термін «податкова політика» замінений і вживається в понятті «фіскальна політика».

Слід також сказати, що лише за умови формування комплексного трактування поняття податкової політики можливе досягнення поставленої мети. Значна кількість визначень, які можна знайти в різних наукових працях, негативно впливає на розуміння цього поняття, а отже, і на його реалізацію в

практичному аспекті. Це викликає інтуїтивну активність щодо створення реформ для податкової системи нашої країни.

Водночас, зазначимо, що податкова політика – дуже складне й поліаспектне явище, а її результатами можуть виступити як стримування та уповільнення економічного розвитку, так і стимулювання підприємницької діяльності й підвищення рівня суспільного добробуту [13, с. 673].

Науковець Ю. Іванов розкриває різноманіття поглядів на поняття «податкова політика» через три основні підходи, а саме: «перший підхід – це вузькоспрямований, який відрізняється прагненням обмежити сферу застосування податкової політики виключно сферою податків. Другий – функціонально-цільовий, відрізняється виокремленням функціональних можливостей та економічної сутності податків, зазначенням поточних цілей реалізації податкової політики. Третій – стратегічно орієнтований, відрізняється виокремленням цільових стратегічних орієнтирів, перспективних вимог та рамкових обмежень податкової політики» [19, с. 38]. Безумовно, пропонований спосіб сприяє сприйняттю потрібної категорії, але всі ці визначення зосереджені на ідентифікації податкової політики виключно для цілей країни.

Н. М. Дєєва, Н. І. Редіна та Т. О. Дулік трактують дане поняття у вузькому та широкому аспектах. «У вузькому - це діяльність держави лише у сфері оподаткування, тобто законодавче закріплення податків, ставок, пільг, платників, об’єкта, термінів та способу зарахування їх до бюджету. У широкому ж аспекті податкова політика необхідна для наповнення бюджету за рахунок податків та позик, тобто постійних та тимчасових джерел» [26].

«Більш повноцінно, з точки зору функцій податкової політики, дає визначення О. Д. Василик. Він вважає, що окрім побудови податкової системи та накопичення податкових надходжень, податкова система також допомагає активізувати ріст економіки та зростання суспільного благополуччя» [10].

«А. М. Соколовська також висловлює подібну думку, що податкова політика генерує елементи податкової системи з метою накопичення

податкових надходжень до бюджету, які необхідні для виконання функцій, що були на неї покладені, та для сприяння економічного росту» [39].

«Аналізуючи роботи науковців слід також пригадати роботу О. Д. Данілова та Н. П. Фліссак, які в своєму посібнику описують поняття «податкова політика» як перелік дій, що виконує уряд держави з метою вирішення як тактичних так і стратегічних цілей для покращення життя суспільства, за рахунок податкових надходжень. До стратегічних завдань можна віднести: ріст економіки, мінімальний рівень безробіття, зростання суспільного добробуту. До тактичних цілей можна включити: наповнення державної скарбниці, стимулювання інвестиційної діяльності і т.і» [14].

На думку В. Онищенка: «Податкова політика – це система державних заходів в сфері регулювання оподаткування». Проте автор звертає увагу на зумовленість змісту та мети податкової політики соціально-економічними та політичними чинниками розвитку суспільства – соціально-економічним ладом, стратегічними цілями, які визначають розвиток національної економіки, соціальними групами, що делеговані при владі, та міжнародними зобов'язаннями в сфері державних фінансів [25, с. 20]. Тобто можна говорити про те, що, з одного боку, податкова політика визначається загальним підходом до питань державного регулювання економіки, а з іншого – впливає на концепцію регулювання.

«У наукових працях авторів підходи до розгляду поняття податкової політики по відношенню до державної політики розділилися на два вектори: податкова політика - це окремий вид державної політики та розгляд даних політик в комплексі. До прихильників другого напряму можна віднести Л. І. Дідківська та Л. С. Головко, які вважають, що бюджетно-податкова політика - це дії уряду, що формують джерела надходжень до державного бюджету та податкову систему [15]. Однак таке поєднання двох термінів, на нашу думку, не є коректним, адже бюджетна політика націлена на формування бюджету, його збалансування, розподіл та перерозподіл ресурсів бюджету та контроль за його

використанням» [42]. Водночас податкова політика відповідає за шляхи накопичення доходів бюджету шляхом запровадження податкової системи.

Для тлумачення сутності державної податкової політики за основу можна взяти визначення І. Майбурова: «Податкова політика – це складова частина соціально-економічної політики держави, орієнтована на формування такої податкової системи, яка буде стимулювати накопичення та раціональне використання національного багатства країни, сприяти гармонізації інтересів економіки і суспільства, і тим самим забезпечувати соціально-економічний прогрес суспільства» [32, с. 18]. У ньому автор сформулював головну мету перебудови податкової системи, показав її взаємозв'язок з податковою політикою.

Також державну податкову політику варто розглядати як компоненту соціально-економічної політики держави, що орієнтована на формування такої податкової системи, яка враховує індивідуальний інтерес платника податків, що базується на здоров'ї, демографічних змінах і благополуччі платника податків, стимулює накопичення та раціональне використання національного багатства країни, сприяє гармонізації інтересів економіки і суспільства, а також забезпечує соціально-економічний прогрес суспільства [3, с. 116].

Широка сучасна податкова політика залежить від економічних, політичних і соціально-культурних чинників, вона є засобом розподілу та перерозподілу валового національного доходу та бюджету, що може забезпечити економічне зростання та безпосередньо впливати на формування соціальної політики [37].

У додатку А в таблиці представлено наукові підходи щодо визначення поняття «податкова політика», які також широко розкривають визначену дефініцію, але через обмеженість обсягу роботи не включені до розділу 1.

Офіційний сайт Міністерства фінансів України представляє таке визначення: «податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави» [28].

Узагальнюючи підходи науковців [1,6,9,13,21,22,47], можна стверджувати, що податкова політика – це складова фінансової політики держави, що виникає з приводу оподаткування для формування дохідної та видаткової частини державного та місцевих бюджетів для розподілу та перерозподілу частини ВВП, через встановлення та зміну податкових ставок, бази оподаткування, податкових пільг, податкових санкцій, суб'єктів та об'єктів оподаткування тощо.

Головною метою податкової політики є пошук оптимального співвідношення між фінансовими можливостями держави та обсягом видаткових статей соціально-економічного характеру за умов викликів, які зараз стоять перед Україною.

Податкова політика розподіляється на п’ять рівнів: мікро-, міні-, два мезо- та макрорівень. До кожного з них відносять певні різновиди податкової політики (див. рис. 1.1).

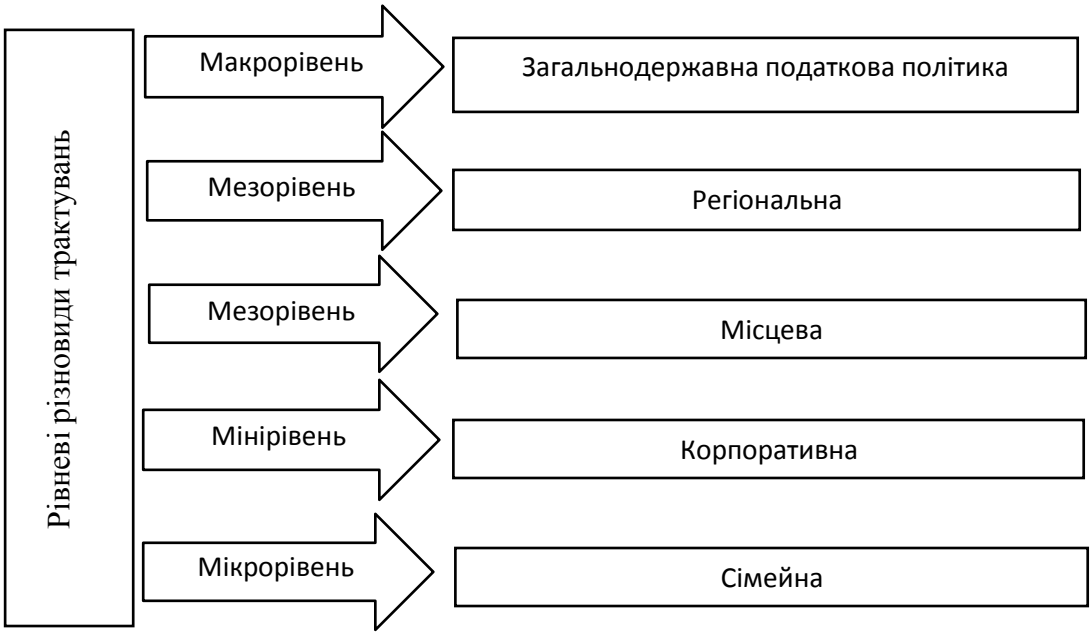

Рис. 1.1. Розуміння терміну «податкова політика» за рівнями

Джерело: складено автором на основі даних [2, с. 21].

Надалі ми будемо використовувати термін національна податкова політика. Поняття загальнодержавної податкової політики являє собою діяльність державної влади та місцевого самоуправління, спрямовану на

покращення податкової системи країни для того, аби забезпечити стабільну дохідну частину всіх рівнів бюджетної системи.

Податкова політика є важливим та багатогранним інструментом державного регулювання економічної ситуації в країні. В її основі лежать постулати кейнсіанства та неокейнсіанства, а до ключових функцій варто віднести фіскальну, розподільчу та контролюючу.

Фіскальна функція характеризується тим, аби вдосталь забезпечити державу фінансовими ресурсами та виконання її функцій через мобілізацію коштів до бюджетів усіх рівнів.

Розподільча функція проявляється в тому, що грошові потоки концентруються на розподілі та перерозподілі ВВП між верстами населення, підприємствами, секторами економіки, регіонами, сферами соціального життя.

Контрольна функція відображає, наскільки своєчасно і повно фінансові ресурси знаходяться в розпорядженні держави. Функція виявляється в контролі за розвитком суспільства та економіки, своєчасністю сплати обов'язкових платежів.

Проаналізувавши всі вищезазначені праці науковців щодо розкриття поняття «податкова політика», можна сказати, що цей термін розкритий не повністю, оскільки в кожній з них опущено один або декілька аспектів цього поняття.

Виходячи з цього, хочемо запропонувати комплексне тлумачення цього визначення, яке всебічно його охарактеризує.

Податкова політика – це діяльність органів державної влади, яка регулюється законодавством, що спрямована на встановлення та регулювання податкових надходжень до централізованих фондів грошових коштів держави у оптимальних розмірах, які потрібні для держави, з метою ефективного виконання завдань, що покладені на неї, задля стабільного економічного росту та покращення суспільного благополуччя.

Зазначене тлумачення податкової політики можна вважати вичерпним, оскільки описує всі ознаки цього поняття:

1. Податкова політика регулюється законодавчими документами, створеними на основі Конституції України, Податкового кодексу, Митного кодексу та інших нормативно-правових актів.

2. Податкова політика – це спрямований комплекс дій органів державної влади як загальної, так і спеціальної компетенції, у тому числі: Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, які здійснюють фінансово-правові повноважень, закріплених Конституцією України.

3. Податкова політика здійснюється з метою забезпечення надходження податкових платежів для поповнення централізованих фондів коштів для виконання покладених на державу завдань.

На сьогоднішній день у вітчизняній науці існує велика кількість визначень терміну «податкова політика», проте всі вони не розкривають комплексного тлумачення цього поняття. Саме розбіжності в теоретичному аспекті негативно позначаються на розумінні визначення, а отже, і на практичних заходах, які здійснюються у сфері оподаткування. Запропоноване визначення в комплексі розкриває всі аспекти податкової політики та дає можливість всебічно її розглянути.

1.2. Інструментарій реалізації податкової політики держави

Економічний розвиток України залежить від її податкової політики, правильний напрям якої забезпечить виконання державою своїх обов’язків і функцій та підвищить добробут населення, адже податкова політика виступає інструментом регулювання економічних процесів у державі.

Податкова політика регулюється нормативними документами, створеними на основі Конституції України, Податкового кодексу, Митного кодексу та інших нормативно-правових актів, і являє собою спрямований комплекс дій органів державної влади як загальної, так і спеціальної компетенції, у тому числі: Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів

України, Міністерство фінансів України, які мають фінансові та правові повноваження, закріплені Конституцією України.

Податкова політика як важливий процес, який здійснюється в межах розвитку економічної системи, має свою мету, об'єкти та суб'єкти.

Метою податкової політики країни є знаходження балансу між наявними фінансовими можливостями та сукупністю всіх витрат соціально-економічного характеру, за певних умов розвитку країни.

До суб'єктів податкової політики потрібно у першу чергу відносити органи, на які чинним податковим законодавством покладені функції визначати принципи оподаткування, затверджувати набір податків і зборів, визначати механізми їх справляння, а також – контролюючі органи, діяльність яких покликана обслуговувати функціонування системи оподаткування.

Об'єкти податкової політики – це явища та процеси, які складають основу податкових відносин: податки та збори, їх адміністрування, правила розрахунку податкових зобов'язань, механізм податкового контролю та перевірки, терміни та підходи до звітування тощо.

Для глибшого розуміння суті, мети, об'єктів і суб'єктів податкової політики доцільно зупинитися на її цілях, які представлено на рисунку 1.2.

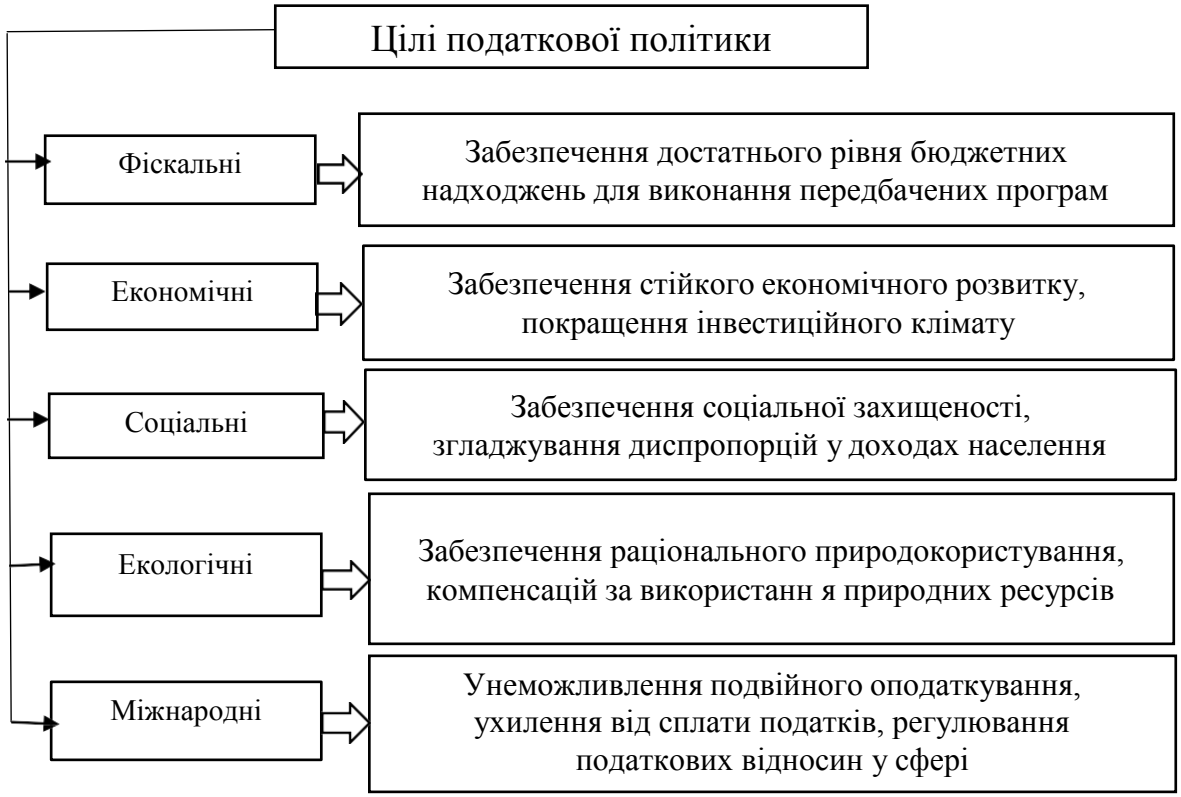

Рис. 1.2. Цілі податкової політики

Джерело: складено автором на основі даних [31]

Цілі податкової політики спрямовані на забезпечення виконання податками фіскальної та регулюючої функції. Держава активно використовує інструменти податкової політики задля втручання у функціонування ринкового механізму, сприяння розвитку пріоритетних секторів національної економіки, впливу на інвестиційну активність, інноваційну діяльність, стимулювання структурної перебудови економіки, поширення екологічних підходів до виробництва, досягнення виконання цільових соціальних завдань, отримання переваг участі в інтеграційних економічних об'єднаннях тощо [31].

Забезпечення досягнення вищенаведених цілей податкової політики можливе за умови дотримання певних принципів. Сьогодні велика увага приділяється принципам реалізації податкової політики країни, що зумовлює появу різноманітних класифікацій.

«Загалом, принципи податкової політики – це основоположні або фундаментальні положення при виконанні яких можна реанімувати фіскальну та регулятивну функцію податків і здатність ринку до самостійної стабілізації, базуючись на об'єктивних законах економіки.

Науковці вже досить тривалий час займаються дослідженням принципів податкової політики. До засновників універсальних принципів оподаткування, а отже й податкової політики, можна віднести А. Сміт, В. Патетто, Дж. Стігліц, А. Вагнер» [13]. Їхній науковий доробок представлений в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Загальноекономічні принципи податкової політики

Автор	Принципи податкової політики
В. Патетто	Фіскальна достатність, економічна ефективність, соціальна справедливість, гнучкість
А. Сміт	Соціальна справедливість, визначеність, зручність, економія, господарська незалежність і свобода
А. Вагнер	Здатність податкових надходжень до збільшення, фіскальна

	достатність, визначеність, зручність, економія, все загальність, сумірність оподаткування з платоспроможністю, належний вибір джерела оподаткування, комбінування порівняння податків та їх достатності.
Дж. Стігліц	Економічна ефективність, соціальна справедливість, гнучкість, адміністративна простота, політична відповідальність, доцільність

Джерело: складено автором на основі даних [13]

«У статті 4 Податкового кодексу України [33] прописані базові положення

податкового законодавства нашої держави. Частину з даних засад можна за змістом віднести до принципів податкової політики країни, серед яких:

− загальність оподаткування;

− рівність, недопущення податкової дискримінації;

− відповідальність;

− фіскальна достатність;

− соціальна справедливість;

− економічність оподаткування;

− нейтральність оподаткування;

− стабільність;

− єдиний підхід.

Як можемо побачити, частина принципів побудови податкової політики України співпадає із загальноекономічними принципами. Однак, на нашу думку, даний перелік є неповним, у зв’язку з мінливим економічним становищем у світі. Тож, проаналізувавши роботи різних науковців» [5,13,38], доцільно було б виокремити наступні принципи побудови державної податкової політики:

- принцип наукової обґрунтованості (рішення щодо змін у функціонуванні податкової системи повинні пройти наукову експертизу);

- принцип визначеності (змістове наповнення напрямів розвитку системи оподаткування повинно бути відображене у нормативно-законодавчих документах);

- принцип оцінки та передбачення результатів (будь-які рішення у податкових відносинах повинні бути оцінені стосовно майбутніх суспільних та економічних ефектів);

- принцип узгодження інтересів (обрана до застосування податкова політика повинна враховувати інтереси всіх, без винятку, суспільних груп);

- принцип єдності стратегії і тактики (прийняті тактичні рішення повинні забезпечувати досягнення стратегічних цілей та не суперечити концепції податкової політики);

- принцип гнучкості (податкова політика повинна змінюватися виходячи зі концептуальних змін у суспільно-економічних процесах);

- принцип прозорості (економічні суб'єкти повинні володіти інформацією про тактичні та стратегічні цілі податкової політики);

- принцип політичної відповідальності (напрями розвитку податкової системи повинні відображати суспільний вибір).

Досягнення цілей податкової політики на основі наведених принципів передбачає застосування відповідних методів. Найпоширенішими методами виконання положень обраної до застосування податкової політики є:

1) регулювання співвідношення прямого та непрямого оподаткування;

2) визначення співвідношення загальнодержавних та місцевих податків і зборів,

3) закріплення податкових повноважень між різними суб'єктами реалізації податкової політики та на різних їх рівнях управління;

4) регулювання секторального та галузевого податкового навантаження;

5) регулювання співвідношення пропорційних і прогресивних ставок податків й зборів;

6) регулювання обсягів надання податкових пільг та преференцій;

7) регулювання складу податків, об'єктів оподаткування, податкових ставок, алгоритмів розрахунку податкової бази, порядку і термінів сплати податків і зборів;

8) визначення видів податкових правопорушень та розміру відповідальності за їх вчинення [57].

Вибір тих чи інших методів для практичного застосування характеризує форму податкової політики, до якої належить відносити ще й інструменти – засіб реалізації прийнятих рішень. До інструментів податкової політики можна віднести: систему оподаткування, податкові режими, податки, їх кількісний і видовий склад, платників податків, об'єкти оподаткування, бази оподаткування, ставки податків і зборів, податкові пільги, порядок та терміни сплати податків, механізм розкриття інформації (подання звітності), покарання за податкові правопорушення (податкові санкції) тощо.

Ідентифіковані цілі та набір методів, інструментів податкової політики вказують на її вид (тип, модель). У таблиці 1.2 наведені види податкової політики.

Таблиця 1.2

Види податкової політики

Класифікаційна ознака	Вид податкової політики
Відповідно до впливу податкової політики на соціально-економічний розвиток	1) політика максимальних податків 2) політика мінімальних податків 3) політика розумних податків
Залежно від гнучкості реагування податкової політики на зміни в суспільно-економічному середовищі	1) дискреційна 2) недискреційна (автоматична)
Залежно від рівня контролю над економічною ситуацією	1) стабілізаційна 2) деструктуюча
Залежно від швидкості реагування податкової політики на зміну зовнішнього середовища	1) динамічна 2) інерційна
Залежно від напрямів антициклічного управління економічними процесами на національному рівні	1) дефляційна 2) рефляційна
За функціональною ознакою	1) фіскальна 2) регулююча
Залежно від очікувань, покладених на податкову політику	1) оптимістична 2) песимістична 3) реальна
За територіальною ознакою	1) державна 2) місцева

Джерело: складено автором на основі даних[2,4,31]

Інституціональний механізм формування податкової політики певної країни носить індивідуальний характер, залежно від поставлених цілей та стану економічного розвитку, проте існують і спільні риси (рис. 1.3).

Механізм формування та реалізації державної податкової політики передбачає участь обізнаних груп суб'єктів у діях, пов'язаних із розробленням стратегії розвитку податкової системи, оцінкою прийнятності моделі політики, формуванням нормативного забезпечення й оцінки ефективності податкової політики на практиці [30].

Розроблена податкова політика повинна відповідати цілям економічної політики держави, стану та тенденціям суспільного розвитку. Державна податкова політика може бути ефективною лише у випадках, коли відсутній негативний суспільний резонанс щодо її змісту та ключових аспектів, а її запровадження апріорі не призведе до опортуністичної поведінки жодної з груп платників податків.

Рис. 1.3. Механізм формування та реалізації державної податкової політики

Джерело: складено автором на основі даних [30]

Ефективність податкової політики – це певний результат або наслідок набору дієвих інструментів податкової політики. Кожен показник складової загальної ефективності надає змогу повноцінно її оцінити та стати передумовою соціально-економічного розвитку [11].

Багатоаспектність податкової системи призводить до проблем оцінки податкової політики на ефективність, для вирішення яких слід застосовувати різні підходи оцінювання на основі відносних аналітичних показників. Прийнятним способом оцінки ефективності податкової політики є застосування діагностичних тестів, які представлені в таблиці в додатку Б.

За результатами тестування податкової політики на ефективність виноситься експертне рішення про її рівень, на основі чого приймаються суб'єктами реалізації державної податкової політики відповідні тактичні або ж стратегічні рішення.

При визначенні ефективності податкової політики належного дослідження потребує поняття «податкове навантаження». «Податкове навантаження – показник, що найбільшою мірою характеризує взаємодію фіскальної та регулюючої функцій податків, а також ступінь централізації та усуспільнення внутрішнього валового продукту і його складових, який, з одного боку, містить відображення суб'єктивних дій уряду, а з другого, – відображає об'єктивні ринкові закономірності, особливості економічної моделі та досягнений рівень соціально-економічного розвитку країни» [50] .

$$ПН = (Податкові\ надходження + ЄСВ) / ВВП, \qquad 1.1$$

де ПН – *податкове навантаження;*

ЄСВ – *єдиний соціальний внесок;*

ВВП – *валовий внутрішній продукт.*

Як аналітичний показник податкове навантаження може характеризувати загальні або ж індивідуальні параметри фінансово-господарської діяльності та системи оподаткування суб'єкта господарювання, а також відображати

абсолютні чи відносні величини, які характеризують розрахункові, фінансово-майнові та результативні аспекти господарської діяльності.

Оцінка рівня податкового навантаження на мікрорівні потенційно може забезпечувати органи державного управління й управлінський персонал релевантною інформацією для визначення основних аспектів податкової політики на національному рівні та стратегій розвитку на рівні суб'єкта господарювання [56].

Нерідко поряд з розглядом ефективності податкової політики здійснюють оцінку її справедливості. «З юридичної точки зору загальновизнаним є таке розуміння. Справедливою є та податкова політика, яка забезпечує загальний характер оподаткування і рівність всіх платників податків перед законом, тобто їх зрівнювання у правах, обов'язках і відповідальності за порушення податкового законодавства. Фактично ця вимога означає заборону на дискримінацію в оподаткуванні громадян за расовими, національними, політичними, майновими та іншими ознаками. З економічної точки зору найбільш загальним буде таке визначення. Справедливою є та податкова політика, яка забезпечує реалізацію принципу справедливості в оподаткуванні або забезпечує справедливий розподіл податків (податкового тягаря) між індивідами. У такій інтерпретації проблема справедливої податкової політики зводиться до отримання відповіді на питання, чи повинні індивіди нести однаковий (рівний) або різний податковий тягар, тобто до з'ясування взаємозв'язку між поняттями «справедливість» і «рівність в оподаткуванні» [31].

Оцінка ефективності податкової політики є невід'ємним атрибутом функціонування податкової системи, яка передбачає аналіз ключових елементів оподаткування, їх поведінку відносно визначених цілей, а головне – забезпечує суб'єктів розроблення та реалізації податкової політики релевантними даними для внесення змін до тактичних і стратегічних планів розвитку податкової системи.

Підсумовуючи, податкова політика є управлінським інструментом, за допомогою якого досягається стан збалансованості доходів і видатків бюджетів, забезпечується необхідний рівень економічного зростання, вживаються заходи секторального стимулювання розвитку, формується бачення справедливого суспільного розвитку через податкове навантаження на різні категорії громадян тощо. Фундаментальними принципами політики є загальність податків і їхня пропорційність доходу, визначеність, зручність та простота й ефективність оподаткування. Інституціональний механізм формування і реалізації податкової політики держави в сучасних умовах зазнає суттєвих трансформацій разом із змістом політики. Формування ефективної податкової політики є запорукою економічного зростання країни та певною ознакою подолання фінансових криз. Саме тому наразі є важливим аналіз її елементів, який ми проведемо в наступному розділі.

РОЗДІЛ 2.
ОЦІНКА ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

2.1. Аналіз сучасного стану функціонування вітчизняної податкової системи

У середньому податки забезпечують 80% доходів державного та зведеного бюджетів України. Вони є невід'ємним і ключовим елементом системи публічних фінансів, необхідною умовою життєдіяльності країни. Податкова система України характеризується істотними структурними диспропорціями, які зберігаються впродовж тривалого періоду і лише поглиблюються у часі. Ці диспропорції проявляються в нерівномірному розподілі податкового навантаження в межах самої податкової системи України, так й за окремими її елементами.

Сьогодні перед нашою державою постає питання формування та реалізації ефективної податкової політики, яка сприятиме реалізації всіх

поставлених цілей та завдань щодо стабільного економічного зростання країни. Проте податкова політика повинна будуватися виходячи з існуючої соціально-економічної ситуації та бути науково обґрунтованою, щоб уникнути перешкод на етапі її реалізації.

Існуючий податковий клімат, який сформувався в Україні через необґрунтовані, непродумані, непослідовні дії державних органів у податковій сфері, став причиною тривалого економічного спаду через тінізацію економіки, корупційну складову, некомпетентність влади, підірвана довіра з боку населення, глобальні тенденції, що негативно вплинули на економіку країни. Саме застарілі методи адміністрування податків, суперечливі зміни податкового законодавства є причиною збільшення податкового навантаження на суб'єктів господарювання.

«Застосовуючи оптимальне податкове навантаження на всі сфери економіки при реалізації податкової політики, державні органи можуть сприяти як підвищенню, так і зниженню економічної активності, формуванню необхідних ринкових умов, зниженню тінізації економіки, створенню необхідних умов для успішної модернізації пріоритетних галузей економіки. Всім відомо, що саме поняття «податковий тягар» не несе ніякої загрози для економіки, оскільки воно виникає там, де функціонують податки, тобто в будь-якій країні. Але разом з тим вона має бути оптимальною та ефективною для стабільного економічного зростання» [39,51,57].

Виходячи з усього вищевикладеного, податкову політику необхідно формувати таким чином, щоб, по-перше, забезпечити виконання фіскальної функції податків, по-друге, підвищити ділову активність у країні та конкурентоспроможність національної економіки. виробника на міжнародному рівні, збільшити приплив як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Якщо проаналізувати побудовану податкову систему в Україні, то можна сказати, що вона використовує елементи податкових систем різних розвинутих країн, але вона не є досконалою.

«Податкове навантаження – це показник, який демонструє ефективність податкової політики, та показує який саме чинить вплив стягнення податків та зборів на господарську активність та стан суб'єктів господарювання» [24].

«Даний податковий коефіцієнт розраховується як відношення суми зібраних податків, у тому числі додається сума сплаченого єдиного соціального внеску, до валового внутрішнього продукту. Обов'язкові відрахування у соціальні фонди необхідно також включати до суми податків при розрахунку податкового навантаження, адже за кордоном вони вважаються податками, а не страховими внесками» [40].

Розберемо показники податкового навантаження більш детально. Для цього створимо таблицю 2.1, яка включатиме статистичну інформацію за 4 показниками за 2011-2021 роки, серед яких: податкові надходження до бюджету, обов'язкові відрахування до соціальних фондів, доходи зведеного бюджету, ВВП та 2 розрахункових показники: податкові надходження Зведеного бюджету (%) та рівень податкового навантаження (%).

Таблиця 2.1

Основні показники податкового навантаження в Україні за 2011-2021 рр.

Рік	Податкові надходження до Зведеного бюджету, млн.грн	Обов'язкові відрахування в соціальні фонди, млн.грн	Доходи Зведеного бюджету, млн.грн	Податкові надходження в доходах Зведеного бюджету, %	ВВП, млн.грн	Рівень податкового навантаження, %
2011	323991	139056	398554	81,29	1316600	35,17
2012	347986	157980	445525	78,11	1408889	35,91
2013	341165	166864	442789	77,05	1454931	34,92
2014	367512	165923	456067	80,58	1566728	34,05
2015	507636	169874	652031	77,85	1979458	34,23
2016	650782	111707	782748	83,14	2383182	31,99
2017	828159	158910	1016788	81,45	2982920	33,09
2018	986348	202084	1184278	83,29	3558706	33,40
2019	1070322	241752	1289780	82,98	3974564	33,01
2020	1136687	281751	1376662	82,57	4194102	33,82
2021	1453804	349000	1662242	85,66	5459574	33,02

Джерело: складено автором за даними [27,28,43,44]

За отриманими даними можна спостерігати, як змінювалися основні макроекономічні показники податкової політики протягом 2011-2021 років.

Наприклад, податкові надходження до Зведеного бюджету в абсолютних величинах зросли з 324 млрд до 1453 млрд, що у відносних показниках означає зростання в 4,5 рази. Крім того, якщо подивитися на показники 2019-2021 років, то зростання в 2020 році по відношенню до 2019 склало 6,2%, а в 2021-2020 роках аж 27,9%, тобто навіть пандемія в 2020 році і всі анти-ковідні заходи не зламали тенденцію збільшення податкових надходжень, а навпаки посилили її. Така тенденція пояснюється постійними спробами уряду детінізувати економіку, спростити податкове законодавство та адміністрування податків, підвищити обізнаність населення, але податкова система все ще недосконала, тому значення 2021 року не є найімовірнішими.

Варто також зауважити, що незважаючи на умови війни на території України за січень-липень 2022 р. до Державного бюджету надійшло податкових платежів на суму 418,1 млрд грн, що на 79,1 млрд грн, або на 23,3 % більше відповідного періоду минулого року [29]. Такий результат є вкрай важливим в умовах податкових послаблень на час воєнного періоду та різкого зростання видатків бюджету.

Доходи зведеного бюджету також мають тенденцію до зростання: загальний приріст за аналізований період становив 4,17 раза, що майже дорівнює зміні податкових надходжень за цей же період. Відсоткова частка зібраних податків і зборів у доходах майже не змінилася і коливалася в межах 85%, що свідчить про те, що основним джерелом наповнення державного бюджету є податкова складова.

Також має тенденцію до зростання валовий внутрішній продукт, який за аналізований період склав 414,67%. Однак, якщо брати останні 3 роки, то у 2019-2020 роках зростання трохи зупинилося: у 2019 році – 11,7%, а у 2020 році – 5,5%, що можна пов’язати з пандемією Covid, але 2021 рік продемонстрував зростання показник до 30,2%, що пов'язано з покращенням економічної ситуації в країні.

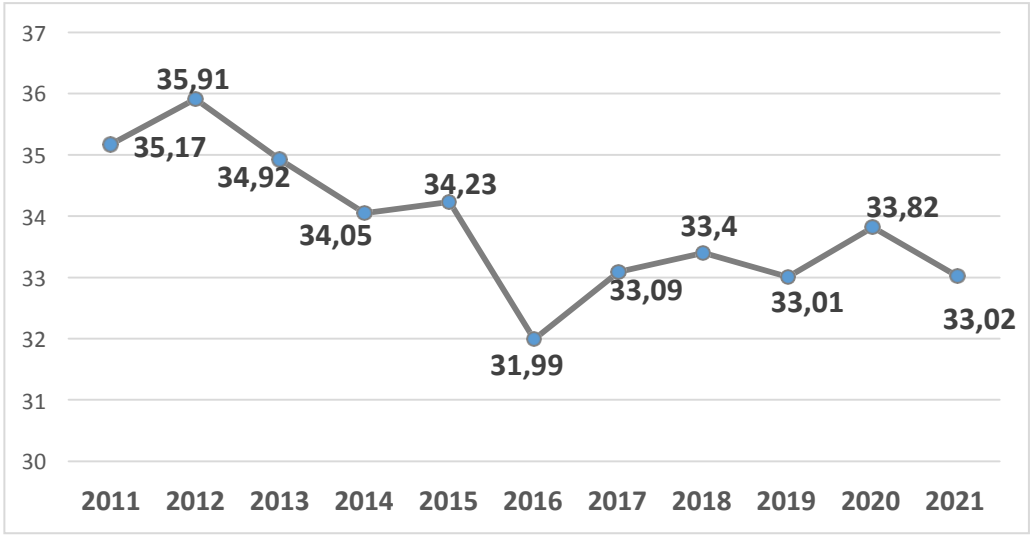

Рис.2.1.Тенденція рівня податкового навантаження в Україні за 2011-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними таблиці 2.1.

На рисунку 2.1 наведено динаміку рівня податкового навантаження за 2011-2021 роки. Як бачимо, податкове навантаження протягом аналізованого періоду незначно змінилося, але не вийшло за межі 33-36%, а за 2021 рік склало 33,02%.

Податкові надходження до Зведеного бюджету України є необхідною складовою функціонування економіки країни, оскільки є джерелом фінансування різних галузей держави. За отриманими результатами у 2021 році податкові надходження складають левову частку доходів бюджету, а саме близько 85,66%, а тому їх можна вважати основним важелем регулювання економічних процесів. Проте зростання дефіциту бюджету країни свідчить про недостатність накопичених грошових ресурсів. Таким чином, необхідно оптимально та ефективно розширювати доходну складову, не спричиняючи при цьому занепаду окремої сфери чи економіки в цілому.

Щоб з’ясувати, який саме вплив має податкова політика на ті чи інші сфери економіки, необхідно з’ясувати, які податки та збори є найбільш важливими для наповнення державної скарбниці та водночас спричиняють найбільше податкове навантаження на суб’єктів господарювання. У таблиці 2.2

наведено податкові надходження до Зведеного бюджету України за 2017-2021 роки за видами податків і зборів.

Аналізуючи таблицю 2.2 можна зробити висновок, що в структурі податкових надходжень Державного бюджету України найбільшу питому вагу займає податок на додану вартість. Так, за окреслений період питома вага даного показника коливалася в межах 35-40%. Друге місце належить податку на доходи

фізичних осіб питома вага яких збільшилась до 25,8 % у 2021 році. Темп приросту аналізованих податкових платежів з 2017 року до 2021 року становив 625,6 млрд грн. Протягом досліджуваного періоду всі види податків зростали.

Для здійснення комплексного й ґрунтовного аналізу структури системи оподаткування надзвичайно важливим є питання визначення відносної ролі прямих та непрямих податків. Це пояснюється тим, що різні податки здійснюють різний вплив на економіку. Зміна співвідношення між прямими та непрямими податками може мати вирішальний вплив на ефективність податкової політики. За рахунок оптимізації даного співвідношення держава спроможна регулювати процеси, які відбуваються в економіці країни [36].

Таблиця 2.2

Склад та динаміка податкових надходжень до Зведеного бюджету України у 2017-2021 рр. в млн. грн.

Назва/Рік	2017	2018	2019	2020	2021	Темп зростання 2020 / 2021,%
Всього податкових надходжень	828158,8	986348,5	1070321,8	1136687,2	1453804	127,8
Податок на доходи фізичних осіб	185686,1	229900,6	275458,5	295107,3	349785,5	118,5
Податок на прибуток підприємств	73396,8	106182,3	117316,8	118471,8	163844,5	138,2
Податок на додану вартість	313980,6	374508,2	378690,2	400600,1	536489,2	133,9

Акцизний податок	115448,6	126757,8	130753,3	146681,4	172064,0	117,3
Податки на міжнародну торгівлю	3000	27076,6	30086	30460,5	38177,2	125,3
Рентна плата	51132,3	50086,9	52024,9	57112,6	89318,5	156,4
Місцеві податки та збори	53282	61026,4	73575,3	75686,2	89896,6	118,8
Інші податки	4700,6	4923,4	6093,9	5397,1	5991,4	111,0

Джерело: складено автором за даними [27,28,43]

Серед прямих податків основну фіскальну роль здійснюють податок з доходів фізичних осіб та податок на прибуток підприємств. Частка даних податкових платежів у ВВП держави за період 2017–2021 рр. в середньому дорівнювала 2,63 % та 2,59 % відповідно. Поміж непрямих податків переважають ПДВ та акциз. Питома вага вказаних податків у ВВП за аналізований період у середньому становила 9,98% та 3,26 % відповідно.

У 2021 році Державний бюджет України одержав 1296,8 млрд грн, що на 503,4 млрд грн, або на 63,4 відсотка більше ніж за 2017 рік. Найбільші надходження до загального та спеціального фондів Державного бюджету становили податкові надходження. Так, у 2021 році було мобілізовано:

– податок та збір на доходи фізичних осіб – 137555,2 млн грн, що на 62521,8 млн грн більше порівняно із 2017 роком;

– ПДВ із вироблених товарів з урахуванням бюджетного відшкодування та із ввезених товарів у розмірі 536489,0 млн грн, що на 222508,4 млн грн, або на 70,8 відсотка більше ніж за 2017 рік. Це, зокрема, стало результатом збільшенням обсягів оподаткування імпорту;

– податок на прибуток підприємств – 147751,7 млн грн, що на 80839,8 млн. грн більше ніж за 2017 рік.

– акцизний податок приніс Україні 162451,1 млн грн, що на 50,0 відсотків більше ніж у 2017 році.

– спостерігається суттєве збільшення обсягів мита, всупереч обмеженням, які пов’язані із спалахом COVID-19. Так, у 2021 році було акумульовано 38177,1 млн грн, що на 13635,2 млн грн більше порівняно з 2017 роком.

Для ясності загальної картинки на рисунку 2.2. графічно показано динаміку основних чотирьох податків Зведеного бюджету України, які займають

вагому частку усіх податкових надходжень.

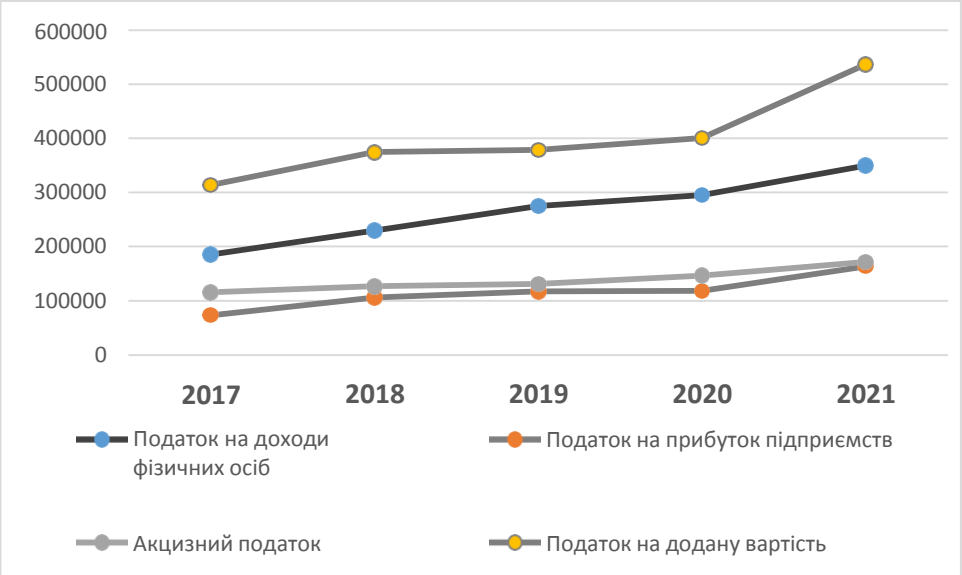

Рис. 2.2. Динаміка ПДФО, ППП, ПДВ та акцизного податку за 2017 – 2021 роки, млн. грн.

Джерело: складено автором за даними [43]

Відповідно до отриманих даних з таблиці 2.2 створено діаграму (рисунок 2.3), яка відображає розподіл податкових надходжень за податками за 2021 рік. Як бачимо, найбільшу частку доходів бюджету складають такі податки: ПДВ, ПДФО, акцизний податок, ППП. Якщо розглядати динаміку зміни цих показників, то всі вони мали тенденцію до зростання в абсолютних величинах (акцизний податок на 12,18%; ПДФО на 7,13%; ПДВ на 5,79%; ППП на 0,98%). Щодо пропорційної зміни структури податкових надходжень, то порівнюючи 2019, 2020 та 2021 роки, ми не виявимо суттєвих змін у цьому аспекті, лише незначні коливання в межах 1%, що свідчить про певну стабільність ресурсів наповнення бюджету країни.

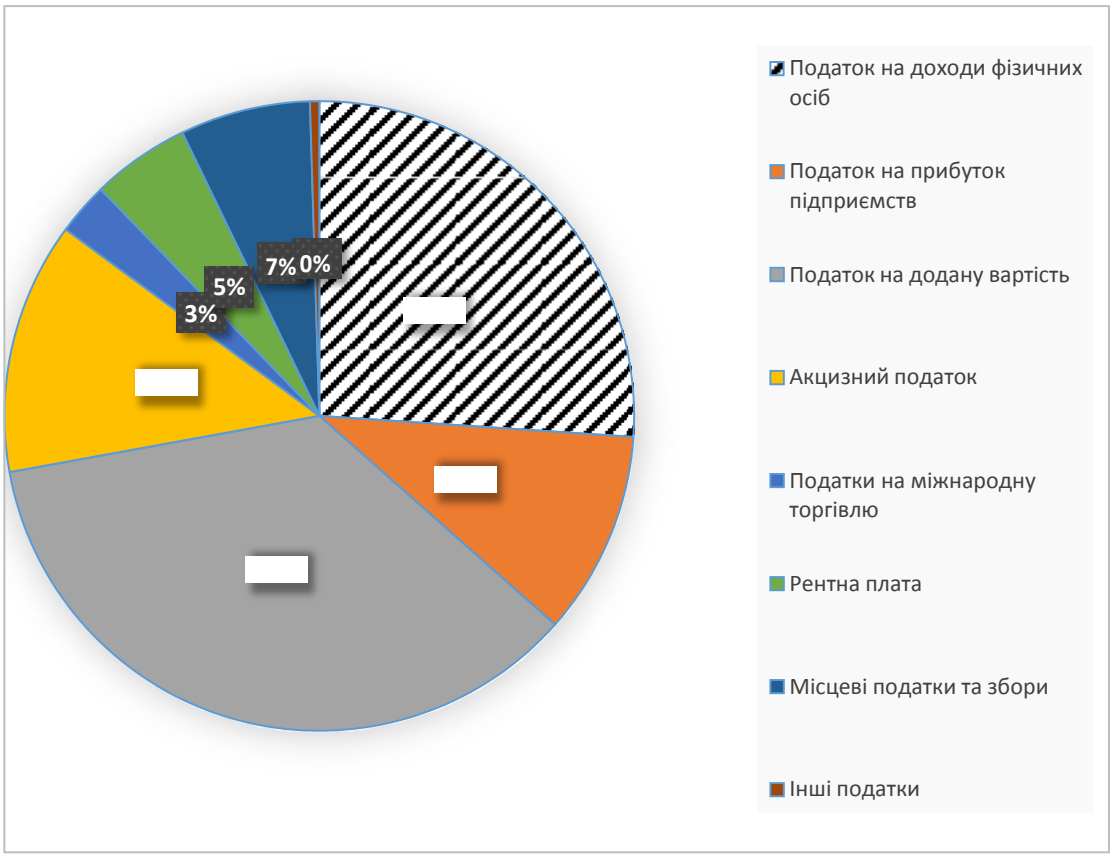

Рисунок 2.3. Структурний аналіз податкових надходжень до Зведеного бюджету України у 2021 р.

Джерело: складено автором за даними [43]

Як бачимо, із даних таблиці 2.2. та діаграми 2.2. переважають непрямі податки над прямими податками, що пояснюється характерним для вітчизняної економіки фіском непрямих податків, адже оподаткуванню підлягає сектор споживання, який притаманно вирізнятися своєю стабільністю та нижчим рівнем гнучкості, у порівнянні із прибутком та доходом.

Крім того, перевищення ваги непрямого оподаткування свідчить про значне податкове навантаження споживачів та зниження залежності системи адміністрування податків від результатів діяльності виробничого сектору і величини доходів фізичних осіб. Визначене співвідношення характерне системі оподаткування, що функціонує в умовах нестабільної економіки та високого рівня тінізації доходів. Непрямі податкові надходження забезпечують стійкі платежі до бюджету, однак характеризуються зниженням регулюючого впливу.

Зазначимо, що крім фіскального впливу на формування доходів

Держбюджету, податки також впливають на промислову діяльність, що виражається у виконанні регулюючої функції, адже економічна ефективність системи оподаткування забезпечується тоді, коли через податкові механізми вирішуються пріоритетні завдання розвитку виробничого сектору, підвищення добробуту населення та економічного зростання загалом. Тому, для доповнення аналізу ефективності податкової політики важливо дослідити результативність податкового адміністрування та еластичність податкових платежів.

Оцінювання результативності адміністрування податків є важливим напрямом зростання ефективності та транспарентності податкової політики. Коефіцієнт результативності адміністрування податкових доходів характеризує не лише ефективність роботи фіскальних органів, а також загальні тенденції розвитку економічної системи держави. Зазначений коефіцієнт визначається як співвідношення суми фактично отриманих податкових доходів до величини планових податкових доходів [34, с. 49].

Розраховані значення коефіцієнта результативності адміністрування податків та їх порівняння із допустимим зображено на рис. 2.4.

Варто зауважити неоднозначну динаміку розрахованого показника результативності адміністрування надходжень податків, адже у 2016 році розраховане значення отримано на рівні 1. У наступних періодах спостерігається тенденція до зниження результативності податкового адміністрування, а саме за2017–2018 роки отримане значення становить 0,992, а за 2019 рік рівень розрахованого показника знижується до 0,945, що характеризує рівень виконання прогнозованих надходжень податків лише в розмірі 94,5 %. Однак у 2020 та 2021 роках, незважаючи на складне економічне становище держави, спричинене поширенням пандемії COVID-19, показники результативності податкових надходжень отримано на рівні 1,03, тобто фактично отриманий обсяг податкових доходів перевищує плановий на 3%. Варто зауважити вагомий вплив оцифровування податкової інформації на досягнення отриманого значення показника, адже формування баз даних у мережевих системах про доходи платників податків посилює можливості

податкового регулювання та контролю щодо викривлення інформації та ухилення від сплати податків.

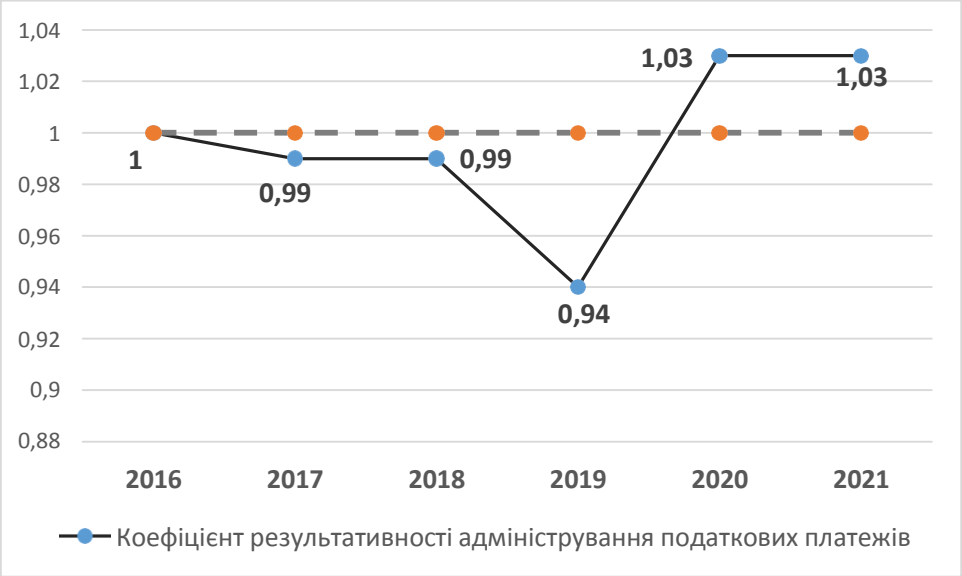

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнта результативності адміністрування податків до Державного бюджету України за 2016-2021 роки

Джерело: складено автором за даними [18]

Наступний показник, який відображає ефективність податкової політики – це еластичність системи доходів бюджету. Коефіцієнт еластичності податкових надходжень в Україні розраховують за формулою [30, с. 50]:

$$Еп = \Delta ПД / \Delta ВВП \qquad 2.1.$$

де ΔПД – приріст податкових доходів за період часу, %;

ΔВВП – приріст валового внутрішнього продукту за період часу, %.

Динаміку розрахованого показника еластичності податкових надходжень та порівняння отриманого значення коефіцієнта із оптимальним представлено на рис. 2.5

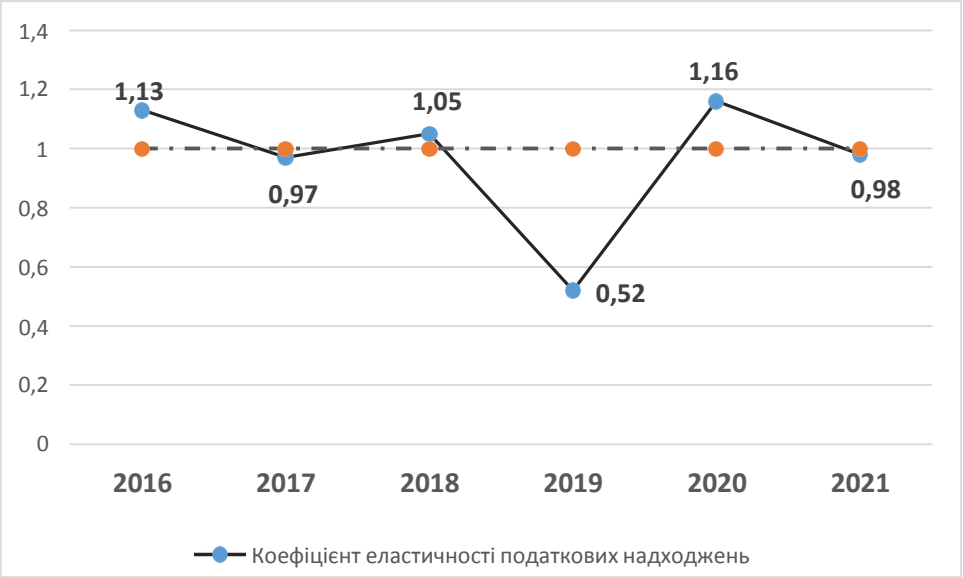

Рис. 2.5. Динаміка коефіцієнта еластичності податкових доходів Державного бюджету України за 2016-2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [18]

Варто звернути увагу на неоднозначні тенденції в динаміці даного показника, адже надходження податків до Державного бюджету визначаються еластичністю у 2016 р., 2018 р. та 2020 р. Суттєве зниження коефіцієнта еластичності податків спостерігаємо за 2019 рік до значення 0,52, при цьому зростання ВВП зафіксовано на рівні 11,69 % на 5,5 процентних пункти перевищує темп зростання податкових платежів, що характеризує зниження регулюючого впливу податків на економіку країни та виникнення негативних тенденції щодо її розвитку. Подальше зростання еластичності спостерігається за 2020 рік до рівня 1,16, що пов'язано із перевищенням темпу росту ВВП проти зростання податкових платежів. При цьому, варто визначати як негативне явище зниження середнього темпу приросту податкових надходжень за 2020 рік у порівнянні із попередніми періодами, на який вплинули обмежувальні заходи у зв'язку із поширенням пандемії COVID-19 на території України. У 2021 році також зафіксовано зниження коефіцієнта на 0,18 пунктів, що свідчить про не еластичність системи оподаткування, тобто зростання величини валового внутрішнього продукту зовсім не впливав на зміну обсягу податкових надходжень.

Важливу роль в оцінці економічної ефективності податкової політики відіграє глобальний інноваційний індекс. Для порівняння візьмемо дані з України, Польщі, Сполучених Штатів Америки та Швеції (див. рис. 2.6).

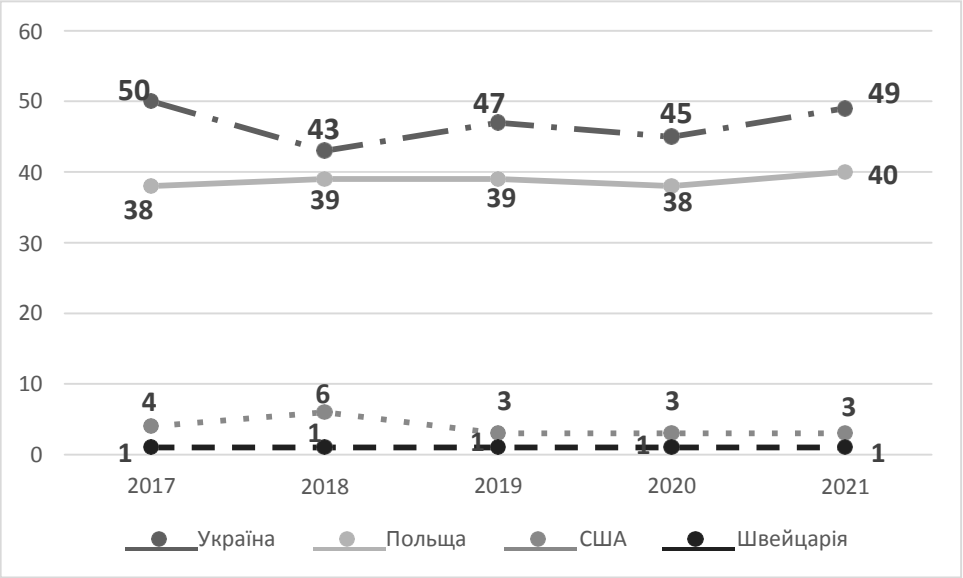

Рис. 2.6. Динаміка зміни глобального індексу інновацій 2017-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [53]

Відповідно до рис. 2.5 упродовж 2017–2021 рр. індекс GII України з 2019 до 2021 рр. знизився, що вказує на тенденцію зменшення рівня розвитку інновацій. У 2021 р. місце України серед інших країн повернулося до рівня 2017 р. Найперше місце за рівнем розвитку інновацій у Швеції. У 2021 р. індекс країни становив 65.5. Загалом, у Швеції з 2018 р. спостерігається спад GII, проте це не заважає країні бути першою. Також спостерігається спад індексу в Польщі. У 2018 р. показник країни становив 41.67, а в 2021 р. – 39.9, що відобразилося на місці в рейтингу. Показник США навпаки, не має чіткої тенденції. Останні 3 р. США перебуває серед трійки лідерів. У 2021 р. GII країни був 61.3.

Важливе місце в оцінці економічної ефективності податкової політики займає індекс економічної свободи. Індекс розраховується на основі чотирьох груп показників: верховенства права, рівня втручання, ефективності регулювання та відкритості ринку. Індекс економічної свободи вважає кожен компонент однаково важливим для досягнення позитивних переваг економічної свободи. Кожна свобода має однакову вагу при визначенні балів країни. Країни,

які розглядають економічні реформи, можуть знайти значні можливості для покращення економічних показників у факторах, за якими вони мають найнижчі результати. Ці фактори можуть бути суттєвими обмеженнями для економічного зростання та процвітання (див. рис. 2.7).

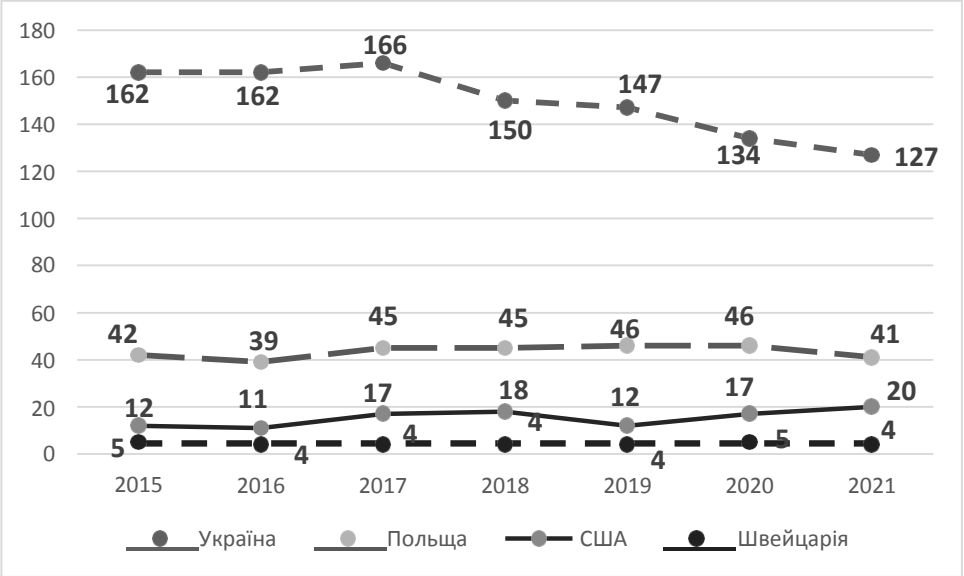

Рис. 2.7. Динаміка індексу економічної свободи 2015-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [54]

Відповідно до рис. 2.6, загальний рахунок показника України є найгіршим. Україна піднялася зі 134 на 127 місце у Economic Freedom Index 2021 р., що вказує на те, що Україна є країною з невільною економікою. Це суттєво стримує інвестиції та економічний розвиток країни. Порівнюючи з 2020 р., оцінка підвищилася на 1,3 пункту та становила 56,2 бали. Експерти відзначили спрощення видаванні дозволів у будівельній галузі та полегшення процедури реєстрації іноземних інвесторів. У європейському регіоні Україна розмістилася між Росією та Білоруссю, посівши передостаннє 44 місце. Загальний бал нижчий від середньо-регіональних та світових показників. Завдяки зростанню свободи праці та фінансової свободи Україна зафіксувала вражаючий загальний приріст економічної свободи на 6 балів із 2017 р., але все ще перебуває в середніх лавах «переважно невільних» країн. «До активу України експерти віднесли скасування мораторію на продаж сільськогосподарських земель. Серед найбільших проблем – сприйнятливість судової влади до політичного тиску, корупція та хабарництво, що послаблюють

довіру суспільства. Попри низьку позицію, із 2017 р. до 2021 р. спостерігається тенденція до покращення індексу свободи. Польща знаходиться в межах 60–69.9 економічної свободи. Це означає, що країна є помірно вільною, Сполучені Штати Америки – здебільшого вільна, оскільки показники в межах 70–79.9. Серед усіх країн Швейцарія є найбільш вільною: найменший показник у дослідженому періоді 80.5, а найбільший – 82» [54].

За підсумками проведеного дослідження, ми бачимо, що податкові надходження займають приблизно 80% від усіх надходжень, основну частину займають чотири податки – це податок на додану вартість, який становить 36% у структурі податкових надходжень, податок на дохід фізичних осіб (25,95%), акцизний податок (13,94%) та податок на прибуток підприємств (10%), всі інші податкові надходження не досягають 10% позначки, тому не суттєво впливають на Зведений бюджет України. Один із основних показників ефективності податкової політики є податкове навантаження, рівень якого у 2021 році в Україні знизився і становив 33,02%, що показує зниження рівня тіньової економіки, але всерівно є значним, порівнюючи із іншими провідними країнами. Показники результативності адміністрування та еластичності податків, характеризуються неоднозначними коливальними тенденціями, що є негативним явищем для чинної системи оподаткування та економічного зростання загалом. Значна фіскальна орієнтація податкової системи та ігнорування інших важливих завдань, таких як розвиток інновацій та підтримка підприємницької діяльності створює проблеми на шляху до соціально-економічного розвитку країни. Податкова політика в Україні є економічно не ефективною. Про економічну неефективність України свідчать високі витрати збору податків на душу населення, низький глобальний індекс інноваційності та тенденція до зниження рівня інноваційного розвитку. Відповідно до індексу економічної свободи, загальний бал України нижчий від середньо-регіональних та світових показників та вказує на відсутність свободи економіки. Це суттєво стримує потік інвестицій та економічний розвиток країни.

2.2. Оцінка впливу недоліків моделі ПДВ і системи його адміністрування на економічний розвиток держави

Сьогодні все більшої актуальності набуває питання повного та своєчасного забезпечення скарбниці України фінансовими ресурсами. З попереднього підрозділу ми з'ясували, що найбільшу частку податкових надходжень становить ПДВ. Однак цей податок не є таким однозначним з точки зору користі для економіки України.

Головною метою економіки будь-якої країни є забезпечення максимального виробництва продукції найефективнішим способом з обмеженими ресурсами. Якщо оцінювати економіку нашої країни в цьому аспекті, то, на жаль, її можна вважати однією з найбільш неефективних у світі. На підтвердження цієї тези можна використати значну кількість показників та індексів, але ми обрали два основних: енергоємність економіки та коефіцієнт «затрати-випуск», які, на наш погляд, є орієнтовними.

«Згідно першого показника, котрий розраховується як «відношення одного долара створеного ВВП до витраченої на це електроенергії» [45], енергетична інтенсивність економіки України у 2015 році була у 2 рази нижча за показники країн ЄС та наших сусідів (рисунок В.1). Хоча даний коефіцієнт і має тенденцію до зменшення, однак це можна пояснити не введенням нових технологій чи трансформацій, як це відбувається в інших країнах, а скороченням темпів приросту ВВП» [46].

Другий показник відображає, яка додана вартість у грошовому еквіваленті створена по відношенню до 1 грошової одиниці матеріальних витрат. Він дає змогу відстежувати динаміку структурних змін в економіці та оцінювати її результативність. На рисунку Б.2 (Додаток Б) представлено гістограму, на якій відображено дані про співвідношення витрат-випуску в Україні та інших країнах за 2000 та 2014 роки. Як бачимо, в Україні цей показник становить 0,5, тобто для створення 50 грн. вартості, необхідно 100 грн матеріальних витрат. Розглянемо важливість розрахунку показника «витрати-

випуск». База оподаткування податком на додану вартість розраховується як різниця між вартістю певного товару чи послуги з усіма податками та зборами та матеріальними витратами суб'єкта господарювання. Якщо підприємство в якійсь країні виробляє товарів на 100 грош. од.(без ПДВ) при коефіцієнті «витрати-випуск» («С/В»), рівному 1, то ПДВ до сплати до бюджету (чистий ПДВ) становитиме 100*0,2-50*0,2=10 брут. одиниця; при коефіцієнті 0,5 (випуск теж 100, але матеріальні витрати вже не 50, а 66, а додана вартість 34) чистий ПДВ буде 100*0,2-66*0,2≈7 брут. од. Тобто можна зробити висновок, що на податкову ефективність ПДВ безпосередньо впливає продуктивність економіки країни. Співвідношення матеріальних витрат (МВ) до доданої вартості (ДВ) 2:1 спричиняє втрату ефективності ПДВ у порівнянні з тими країнами, де цей показник становить 1:1. Очікувані надходження до бюджету України від цього податку будуть щонайменше на 30% меншими, ніж в інших країнах.

«Окрім цього, до структурної диспропорції економіки України слід віднести її відкритість, підтвердженням того є той факт, що майже кожна друга одиниця ВВП йде на експорт, і в той же час в тій же пропорції відбувається імпорт продукції як для проміжного так і кінцевого споживання (що формує податковий кредит з ПДВ)» [8,17]. Тобто вартість ВВП в Україні майже повністю складається з експорту та імпорту.

Щоб зрозуміти, наскільки відкритість критична для економіки, порівняємо її із закритою економікою, продукція якої йде на внутрішній попит. У нашій країні кількість виробничих циклів від сировини до експорту продукції становить близько 3-4. На рисунку 2.6 показана схема розрахунку чистого ПДВ з уявними числами, які служать у ній для більшої наочності. Як бачимо, у відкритій економіці розрахований показник має від'ємне значення, що означає можливість застосування бюджетного відшкодування ПДВ, яке значною мірою шкодить економіці, оскільки воно, як правило, є фіктивним (спеціально створеним шляхом «нетипових»). експортні схеми) відшкодування з метою отримання коштів з бюджету країни.

Таблиця 2.3.

Порівняння відкритої та закритої економіки при коефіцієнті «З/В»=0,5

	Закрита економіка						Відкрита економіка					
	МВ	ДВ	Випуск	ПК	ПЗ	Нетто ПДВ	МВ	ДВ	Випуск	ПК	ПЗ	Нетто ПДВ
1	66	34	100	13	20	7	66	34	100	13	20	7
2	120	60	180	20	36	16	120	60	180	20	36	16
3	216	108	324	36	65	29	216	108	324	36	65	29
4	389	195	584	65	117	52	389	195	584	65	0	-65
5	791	397	1188	134	238	**104**	791	397	1188	134	121	**-13**

Джерело: складено автором на основі даних[47]

Проаналізувавши отримані дані, маємо позитивне сальдо надходжень ПДВ до бюджету України. Це пов'язано зі структурними диспропорціями та недостатньою ефективністю національної економіки. Надходження податку на додану вартість від імпорту за останні десять років перевищують ПДВ від товарів вітчизняного виробництва в 3-4 рази. Таким чином, більша частка доходів створюється не за рахунок дохідної складової економіки, а навпаки, що має свої негативні наслідки.

На рисунку 2.8 ми можемо спостерігати динаміку двох показників (ПДВ/ВВП та ПДВ на імпортні товари/ВВП) в Україні за 2017-2021 роки. Виходячи з наведених даних, можна стверджувати, що існуюча тенденція щодо ПДВ спонукає суб’єктів господарювання максимально ефективно змінювати орієнтири виробництва, тим самим розвиваючи економіку України та збільшуючи доходну складову, до зростання витрат з з метою ухилення від сплати податків та отримання неправомірної вигоди.

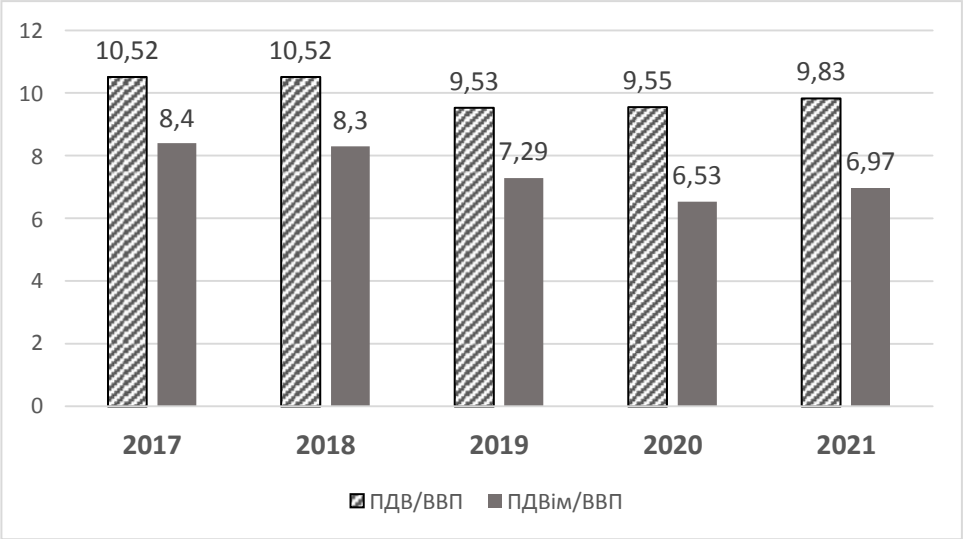

Рисунок 2.8. Частка ПДВ та ПДВім у ВВП України за 2017-2021 рр., %

Джерело: складено автором за даними [27,43]

Розглянемо більш детально динаміку бюджетного відшкодування ПДВ. На основі даних Державної казначейської служби України [18] побудовано графік (рис. 2.9), який відображає зміну показника, який є відношенням бюджетного відшкодування ПДВ до внутрішнього ПДВ (з внутрішнього ПДВ). товарів), за 2007-2021 роки.

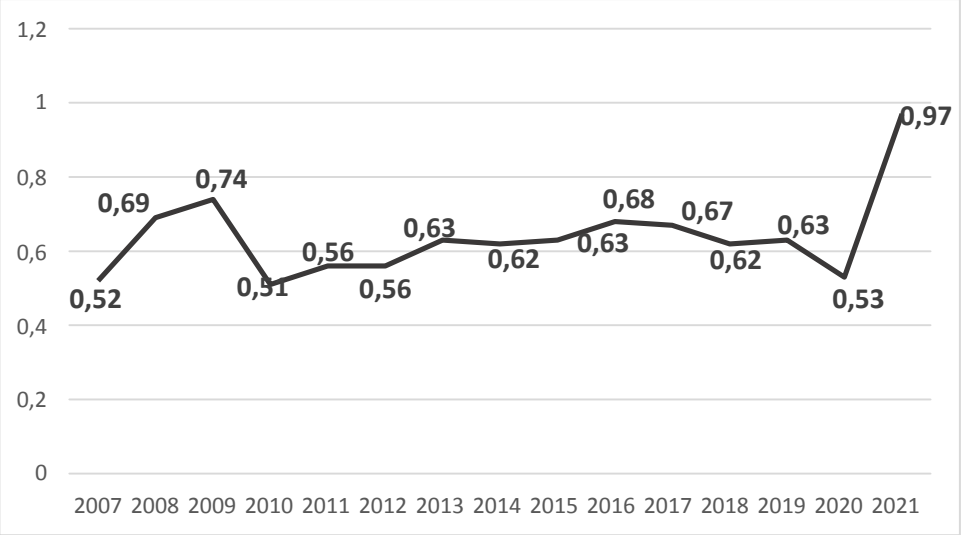

Рисунок 2.9. Динаміка бюджетного відшкодування ПДВ в Україні по відношенню до ПДВ внутрішнього, 2007-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [27]

Як бачимо, починаючи з 2010 року динаміка загалом зростає до 2019 року. У 2020 році відбулося зниження до показників 2007 року. Це можна пояснити як діями держави щодо протидії «нетиповим» схемам експорту, так і через глобальну кризу, викликану пандемією COVID-19. Але у 2021 році цей показник різко зріс і склав 0,97, що дає поганий сигнал для економіки.

На основі отриманих даних на рисунку 2.8 розберемо більш детально бюджетне відшкодування ПДВ за галузями економіки за 2019 та 2020 роки, оскільки саме в цей період відшкодування зменшилось, та визначимо, які галузі економіки отримують найбільше сума грошових коштів від держави.

Відповідно до даних, представлених у таблиці 2.6, переробна промисловість отримує найбільшу частину відшкодування ПДВ як у 2020, так і в 2021 роках, за нею йде оптова торгівля. Інші галузі отримують менше 10% від загальної суми відшкодування ПДВ. Якщо розглядати з точки зору частки відшкодування ПДВ з товарів, вироблених в Україні, то вищевказані 2 галузі також мають високі показники. Крім того, в переробній промисловості сплачений ПДВ менший, ніж відшкодований ПДВ. У динаміці повернуті з бюджету кошти в переробну промисловість зменшилися, але показник залишається дуже високим, як і в оптовій торгівлі.

Згідно з аналізом, у 2021 році переробна промисловість отримала близько 45% бюджетного відшкодування ПДВ, тоді як частка експорту товарів і послуг з цього сектора становить такий же відсоток [27,28], але обсяг доданої вартості, створений це лише 10%. В оптовій торгівлі ситуація ще більш парадоксальна: частка експорту становить лише 0,1%, а бюджетне відшкодування сягає 30%. Все це можливо завдяки тому, що існує можливість застосування схеми «нетипового» експорту.

Таблиця 2.6

Порівняння бюджетного відшкодування ПДВ за галузями економіки у 2020 та 2021 роках

Назва виду економічної діяльності	Усього, млн.грн				Темп зростання, 2020/2021 %
	2020		2021		
	ПДВ	БВ (БВ/ПДВ, %)	ПДВ	БВ (БВ/ПДВ, %)	
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	27025,9	4163,2 (15,4%)	30525,7	5123,1 (16,8%)	112,9
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	31555,2	9233,7 (29,3%)	34891,1	11263,2 (32,3%)	110,6
Переробна промисловість	44887,6	63461,2 (141%)	51856,6	71236,1 (137,4%)	115,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	24809,3	5495,4 (22,2%)	28326,2	6547,2 (23,1%)	114,2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	2796,4	130,8 (4,7%)	2978,1	180,86 (6,1%)	106,5
Будівництво	11868,8	855,1 (7,2%)	16235,4	986,2 (6,1%)	136,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	52718,7	47340,7 (89,8%)	72168,3	52168,1 (72,3%)	136,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	28741,5	7478,3 (26,0%)	32365,5	4596,1 (14,2%)	112,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	1486,6	219,4 (14,8%)	1625,8	320,3 (19,7%)	109,4
Інформація та телекомунікації	12287,4	41,0 (0.3%)	13256,7	58,2 (0.4%)	107,9
Фінансова та страхова діяльність	2021,4	129,6 (6,4%)	3265,1	180,1 (5,5%)	161,5
Операції з нерухомим майном	7155,9	1778,4 (24,9%)	9154,2	2598,2 (28,4%)	127,9
Професійна, наукова та технічна діяльність	13184,2	1784,3 (24,9%)	14589,3	2154,2 (14,8%)	110,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	5692,3	673,1 (11,8%)	6253,1	985,1 (15,7%)	109,8
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1656,9	3,8 (0,2%)	2170,2	6,3 (0,3%)	130,9
Освіта	428,8	7,4 (1,7%)	624,6	10,5 (1,7%)	145,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	525,3	12,5 (2,4%)	659,2	17,2 (2,6%)	125,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	321,9	67,0 (20,8%)	568,1	96,4 (16,7%)	176,5

Джерело: складено автором на основі даних [27,28]

Згідно статистичних даних за дев'ять місяців 2022 року в таблиці 2.7. представлено топ 5 компаній в Україні по бюджетному відшкодуванню. Ці компанії є одними з найбільших отримувачів бюджетного відшкодування ПДВ з початку року, цікаво, що окрім ТОВ СП «Нібулон», який належить до аграрної галузі, всі інші компанії є представниками металургійної галузі.

Таблиця 2.7

ТОП-5 компаній по бюджетному відшкодуванню ПДВ

за січень-вересень 2022 р.

№ п/п	КВЕД	Підприємство
1	Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин	ТОВ СП «НІБУЛОН»
2	Виробництво чавуну, сталі та феросплавів	ПАТ «ДНІПРОВСЬКИЙ МЕТКОМБІНАТ»
3	Виробництво чавуну, сталі та феросплавів	ПАТ «ЗАПОРІЖСТАЛЬ»
4	Оптова торгівля металами та металевими рудами	ТОВ «ПОЛЮС ТРЕЙДИНГ»
5	Добування залізної руди	ПРАТ «ПОЛТАВСЬКИЙ ГЗК»

Джерело: складено автором на основі даних [7].

Через використання суб'єктами господарювання схем «перекручування» ПДВ українська економіка щорічно втрачає понад 40 мільярдів гривень [41]. До зазначених недоліків моделі ПДВ у цьому підрозділі можна додати:

1) Регресивний характер податку, що посилює диференціацію населення за рівнем доходів.

2) Залежність скарбниці країни від податкових надходжень від цього податку, що підтверджується часткою ПДВ у доходах Зведеного бюджету.

3) Складність адміністрування ПДВ, що дає можливість застосовувати значну кількість корупційних схем [49]. За даними дослідження Doing Business 2020, на яке посилається значна кількість українських експертів, близько 60% часу, необхідного суб'єктам господарювання на адміністрування ПДВ [16,52]. «В умовах існування електронної системи адміністрування, така кількість часу є досить значною. Також не варто забувати, що така складність та часоємність відштовхує іноземних інвесторів від вкладання коштів в економіку України,

адже дуже важливим аспектом є простота ведення бізнесу та незначні витрати часу на звітування та сплату податків» [20].

4) Через внутрішні диспропорції моделі ПДВ існує проблема значних податкових розривів. Якщо звернутися до наявних досліджень у різних країнах світу та за різні періоди часу, то можна зробити висновок, що податкові розриви в ПДВ значно більші, ніж в інших податках. Наприклад, згідно з дослідженням Великої Британії, загальний податковий розрив податкової системи за 2020-2021 роки оцінюється в 5,3%, тоді як розрив ПДВ становить 8,4% [55]. Якщо розглядати дослідження, проведені в країнах ЄС, то величина податкового розриву в середньому становить 11% [58]. «Якщо розглядати ситуацію в Україні, то в нашій країні не впроваджений розрахунок податкового розриву [59], однак звернувшись до досліджень вітчизняних науковців та експертів можна знайти інформацію, що у 2019 році даний показник сягав 26%» [35].

5) В Україні, за міжнародними стандартами, використовується досить висока ставка ПДВ у 20% порівняно з рівнем доходів населення. Згідно з дослідженнями вітчизняних експертів, ставка ПДВ повинна досягти 9-10% при тому рівні ВВП на одну особу, який ми зараз маємо.

Отже, зазначені вище недоліки моделі ПДВ спричиняють зростання диспропорцій у податковій системі, що є негативним явищем для національної економіки України. Вирішення цих проблем є досить важливим завданням для покращення ситуації в країні.

РОЗДІЛ 3.
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початку повномасштабної війни Росії проти України військові дії з агресором призвели до різкого погіршення макроекономічних показників для України, зокрема, через військові дії активізувалися інфляційні процеси в економіці, скакнув в рази рівень безробіття, велика кількість підприємств та організацій закрилися, або тимчасово не працюють тощо. Тому стає зрозуміло, що без працюючої і ефективної економіки перемога у війні неможлива.

Податкова політика є важливим інструментом для встановлення та розвитку економічно-соціальної стабільності та має на меті віднайти баланс співвідношення між можливостями держави з точки зору забезпечення її фінансовими ресурсами через податковий механізм та досягненням пріоритетних соціально-економічних цілей за певних умов розвитку країни.

Проблема ефективності податкової та фіскальної політики особливо гостро постає у воєнний і повоєнний період. Підходи до підвищення ефективності податкової політики під час і після війни різні.

Податкова політика у воєнний період має бути максимально спрощеною щодо обліку та здійснення платежів до державного та місцевих бюджетів, не повинна надмірно обтяжувати бізнес та населення прямими податками, оскільки бізнесу буде значно легше припинити свою діяльність. або ліквідувати. Необхідно розуміти, що крім простих ризиків підприємницької діяльності у воєнний період існують надзвичайні ризики, пов’язані із загрозою життю та втратою активів. Тому аргумент щодо збільшення прямих податків, оскільки в умовах війни немає з чого фінансувати видатки державного та місцевих бюджетів, є некоректним і вкрай небезпечним для держави. Ще один важливий фактор – закласти фундамент для якнайшвидшого відновлення економіки. Основні проблеми, з якими стикається економіка: падіння ВВП,

прямі задокументовані збитки, значна частка населення емігрувала, високий бюджетний дефіцит тощо. Такі початкові умови тягнуть за собою відповідні наслідки для української економіки: зростання безробіття, відсутність інвестицій, обмежений доступ до грошей тощо.

Проведений аналіз у другому розділі щодо визначення ефективності вітчизняної податкової політики дозволив сформувати основні проблеми української податкової політики, які згруповані на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Основні проблеми податкової політики України

Джерело: побудовано автором

Перше, що важливо зробити, це інформувати населення про реальну економічну ситуацію в країні та економічні зміни. Уряди повинні не розпалювати паніку, а готувати та адаптувати населення. Треба сказати, що економічна ситуація в країні буде іншою, але в той же час будуть нові можливості.

По-друге, для зменшення кількості безробітних та залучення іноземних донорських коштів необхідно розробити програми перекваліфікації. Зазначає Я. Железняк, що «людина повинна мати можливість максимально просто, швидко та без зайвої бюрократії отримати нову спеціальність» [35].

Водночас на період дії воєнного стану державі доцільно запровадити єдине вікно для отримання бюджетної допомоги цільовим групам підприємств, яка фінансуватиметься за рахунок розміщення державних військових облігацій або спеціального фонду міжнародної допомоги. для відбудови країни.

Водночас Україні необхідно утриматися від проведення радикальних податкових реформ, таких як податок на виведений капітал, оскільки це сприятиме тому, що населення буде відволікатися від адаптації до нових умов, на що немає часу. війна.

Також необхідно відмовитися від впровадження комплексних форм співпраці з бізнесом. Вони будуть актуальні в післявоєнний період, коли фінансові ринки будуть функціонувати в рамках відновлення інфраструктурних об'єктів. Доцільно обмежитися простими формами державного замовлення на окремі товари та послуги без складних довгострокових контрактів.

Рішення, прийняте в перші ж дні війни щодо ввезення чи придбання цінних активів за фактом ввезення дорогих автомобілів без сплати податків, є частково неправильним рішенням. На ранніх етапах вторгнення існували побоювання значного зриву виробництва в Україні через військові дії. Якщо врахувати можливу необхідність заміщення вітчизняного виробництва імпортними, то зниження податку на додану вартість на імпортні товари є правильним кроком. В даний час виробництво товарів народного споживання збереглося і відновлюється переважно у відносно спокійних регіонах. Така ж ситуація і з виробництвом товарів на експорт. Проте стимули, створені для імпорту у вигляді скасування ввізного мита та ПДВ, зараз знижують конкурентоспроможність українських виробників. Внутрішні податки на товари та послуги становлять більшість податкових надходжень до державного бюджету – близько 65% у 2021 році. З точки зору наповнення державного бюджету необхідно, перш за все, відновити повну сплату ПДВ при імпорті готової продукції, а також про її реалізацію всередині країни вітчизняними виробниками.

Необхідно повернути оподаткування імпорту та ввести додатковий імпортний податок на некритичні категорії імпорту. Це дасть змогу збільшити надходження до бюджету, зменшити обсяги імпорту та стимулювати українських виробників, а отже, зменшити тиск на валютний ринок. Це також зменшить потребу у фінансуванні дефіциту бюджету Національним банком і, як наслідок, послабить девальваційний та інфляційний тиск.

Щодо внутрішнього продажу або імпорту сировини та напівфабрикатів переробним підприємствам та підприємствам аграрного сектору надавати відстрочку сплати ПДВ залежно від складності виробництва, метою якої є здешевлення господарської діяльності. і не відволікати обмежені фінансові ресурси підприємств, тим самим стимулюючи їх до відновлення чи розширення виробничої діяльності.

На сьогоднішній день урядом України прийнято велику кількість кроків і рішень для зменшення негативного впливу військових дій на макроекономічну ситуацію в країні. Влада почала вживати низку заходів для підтримки бізнесу, замінивши ПДВ і податок на прибуток на 2% податок з обороту. Тільки в перший день прийому заяв про перехід на 2% систему оподаткування подано 50 тис. заяв платників податків. Що стосується джерел фінансування видатків, то здійснено внутрішні запозичення ОВГЗ на суму 26 мільярдів гривень, також отримано 3 мільярди доларів зовнішньої допомоги та 300 мільйонів доларів грантової допомоги. Завдяки дуже рішучим і своєчасним рішенням НБУ вдалося реально втримати гривню. Гривня є одним із найважливіших критеріїв благополуччя та міцності держави на війні. Його стабільність є безумовною передумовою нашої перемоги. І фінансовий фронт сьогодні дуже важливий.

Вдалось вгамувати паніку, а також можна констатувати, що валютна політика НБУ є дуже успішною і варто довіряти рішенням Нацбанку. Деякі банки відклали виплату відсотків до після війни, а інші банки знижують відсотки. Готується проект закону про додаткове податкове навантаження для міжнародних компаній, які працюють в Україні та залишаються в Росії. Таку концепцію цього податку затвердив Мінфін.

Відповідно цього концепту пропонуються прямі податки, які сплачують такі компанії, стягувати з коефіцієнтом 1,5 до існуючої ставки, тобто в півтора рази більших ставках.

Було підписано Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX для підтримки українського бізнесу в умовах війни. Закон містить кардинальні зміни щодо єдиного податку, зменшення ПДВ та акцизу на пальне, податкові стимули для великого бізнесу та благодійності [23].

На податкову політику України впливають як позитивні, так і негативні мега-, макро- та мікроекономічні фактори. В свою чергу продумана податкова політика України через синергію впливу на підсистеми обліку, аналізу, контролю, прийнятті рішень, регулювання та координації, спричиняє досягнення синергетичних ефектів, які в результаті повинні призвести до забезпечення територіальної цілісності України, забезпечення ефективного функціонування економіки та гідного рівня життя громадян (рис. 3.2).

Побудована на рис. 3.2 структурна схема впливу податкової політики на забезпеченні безпеки та подальшої відбудови України на основі функціонування ефективної системи бухгалтерського обліку, оподаткування, аналізу, контролю, прийняття рішень, регулювання та координації, з отриманням синергетичних ефектів, які позитивно вплинуть на безпеку та розвиток економіки України.

Для ефективного функціонування податкової політики в умовах військових дій необхідно здійснити такі невідкладні заходи:

– сформувати нове інституційне середовище оподаткування, сприятливе для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом;

– не допускати будь-які прояви податкової дискримінації, відповідального ставлення платників податків до виконання своїх зобов’язань;

– підвищити фіскальну ефективність податків за рахунок розширення податкової бази, покращення адміністрування та контроля, що сприятиме зменшення масштабів ухилення від сплати податків;

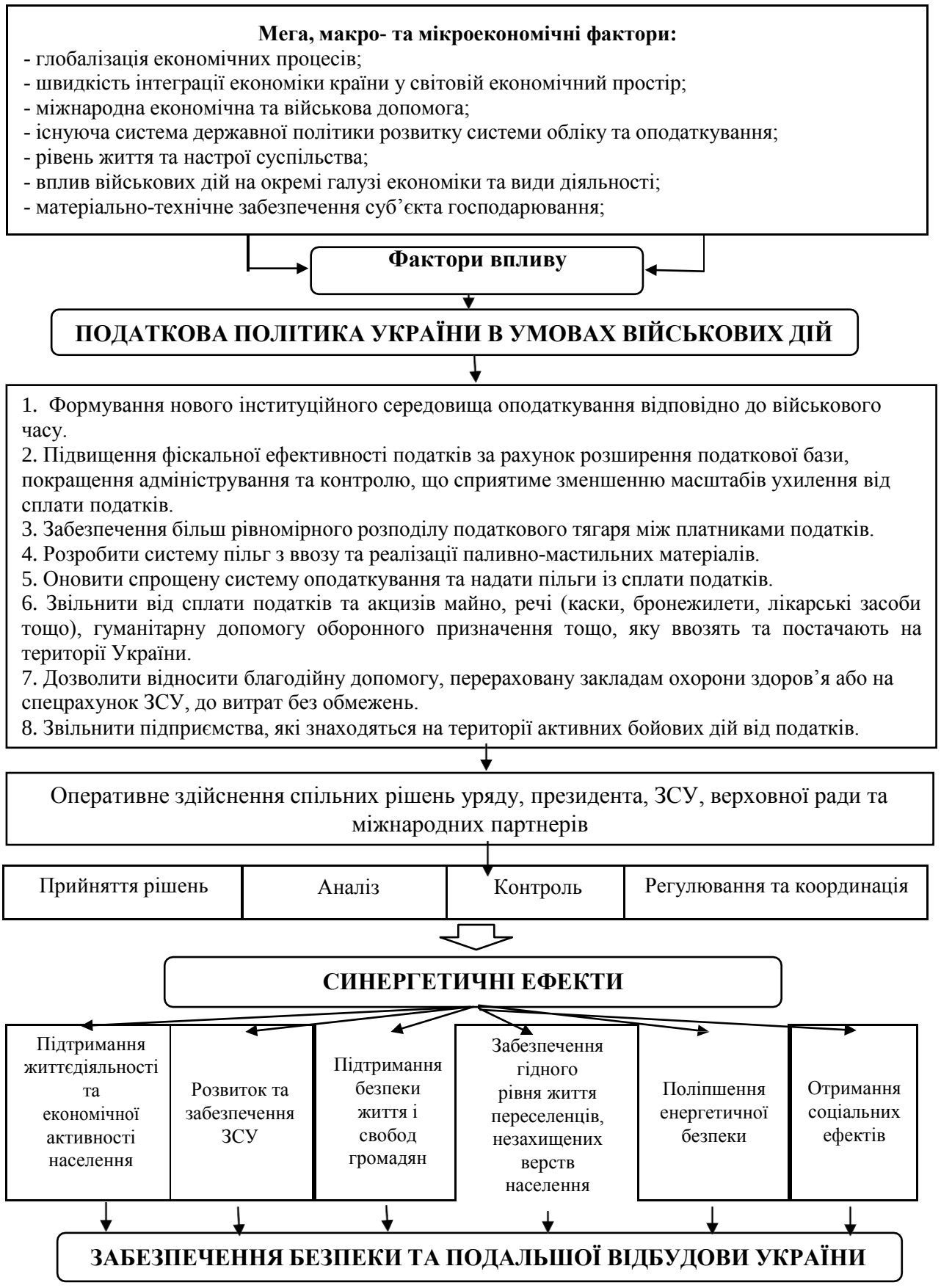

Мега, макро- та мікроекономічні фактори:
- глобалізація економічних процесів;
- швидкість інтеграції економіки країни у світовій економічний простір;
- міжнародна економічна та військова допомога;
- існуюча система державної політики розвитку системи обліку та оподаткування;
- рівень життя та настрої суспільства;
- вплив військових дій на окремі галузі економіки та види діяльності;
- матеріально-технічне забезпечення суб'єкта господарювання;
Фактори впливу
ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ
1. Формування нового інституційного середовища оподаткування відповідно до військового часу.
2. Підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращення адміністрування та контролю, що сприятиме зменшенню масштабів ухилення від сплати податків.
3. Забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків.
4. Розробити систему пільг з ввозу та реалізації паливно-мастильних матеріалів.
5. Оновити спрощену систему оподаткування та надати пільги із сплати податків.
6. Звільнити від сплати податків та акцизів майно, речі (каски, бронежилети, лікарські засоби тощо), гуманітарну допомогу оборонного призначення тощо, яку ввозять та постачають на території України.
7. Дозволити відносити благодійну допомогу, перераховану закладам охорони здоров'я або на спецрахунок ЗСУ, до витрат без обмежень.
8. Звільнити підприємства, які знаходяться на території активних бойових дій від податків.
Оперативне здійснення спільних рішень уряду, президента, ЗСУ, верховної ради та міжнародних партнерів
Прийняття рішень
Аналіз
Контроль
Регулювання та координація
СИНЕРГЕТИЧНІ ЕФЕКТИ
Підтримання життєдіяльності та економічної активності населення
Розвиток та забезпечення ЗСУ
Підтримання безпеки життя і свобод громадян
Забезпечення гідного рівня життя переселенців, незахищених верств населення
Поліпшення енергетичної безпеки
Отримання соціальних ефектів
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ПОДАЛЬШОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Рис. 3.2. Вплив податкової політики на забезпечення безпеки та подальшої відбудови України.

Джерело: побудовано автором на основі проведеного аналізу

– підвищити регулюючий потенціал податкової системи на основі запровадження преференцій щодо стягнення податків в особливих умовах;

– забезпечити більш рівномірний розподіл податкового тягаря між платниками податків;

– розробити систему пільг з ввозу та реалізації паливно-мастильних матеріалів;

– оновити спрощену систему оподаткування та надати пільги із сплати податків. Наприклад, щоб єдиний податок сплачувати могли не лише ФОПи-«спрощенці», але й великі підприємства за новими ставками;

– відмінити ПДВ для певних галузей;

– звільнити від сплати податків та акцизів майно, речі (каски, бронежилети, лікарські засоби тощо), гуманітарну допомогу оборонного призначення тощо, яку завозять та постачають на територію України;

– дозволити відносити благодійну допомогу, перераховану закладам охорони здоров'я або на спецрахунок ЗСУ, до витрат без обмежень (раніше такі обмеження були встановлені у розмірі 4% від прибутку);

– дозволити включити до податкового кредиту з ПДВ суми, за якими ще не зареєстровані податкові накладні, але наявні первинні документи;

– звільнити підприємства, які знаходяться на території активних бойових дій від оподаткування;

– встановити мораторій на фактичні податкові перевірки підприємств;

– встановити справедливий перерозподіл фінансових ресурсів з податків;

– далі реформувати Державну податкову службу України, а саме змінити ідеологію її функціонування та оновлювати кадровий потенціал державних службовців тощо.

У післявоєнний період через 3-5 фінансових років має бути встановлено прогресивне оподаткування. Ця тема є дискусійним питанням. Прогресивне оподаткування сьогодні існує в багатьох країнах Європи та світу, включно з

Польщею, але вже зараз можна припустити, що спроби влади запровадити в Україні інші податкові ставки викличуть гострі дискусії. Деякі експерти вважають, що таким чином може посилитися податковий тиск на роботодавців, що призведе до зростання тіньового сектору, а також вважають, що «плоске» оподаткування — це соціальна справедливість. Інші – за правильних економічних розрахунків місцеві бюджети виграють від скасування прогресивного оподаткування, а соціальну справедливість експерти вбачають саме в прогресивних ставках.

Ми також вважаємо, що запровадження прогресивної податкової ставки може зменшити соціальну нерівність, а при правильному підході до їх встановлення можна уникнути значного тиску на роботодавців. Міжнародна практика заснована на тому, що ті громадяни, чиїх доходів вистачає лише на найнеобхідніше, повинні платити мінімум податків (або взагалі нічого). Ті, хто можуть дозволити собі предмети розкоші, повинні віддавати до бюджету половину чи більше своїх доходів. Значна частина населення сучасних демократій погоджується з такою нерівністю. Звісно, дуже важливо прорахувати «математику», щоб бюджет не зазнав дефіциту внаслідок зміни оподаткування. Наприклад, у Польщі використовується прогресивна система оподаткування, яка є відображенням європейської системи, але водночас характеризується помірними, середніми ставками порівняно з іншими країнами ЄС. На нашу думку, Україна повинна взяти модель прогресивної системи оподаткування в Польщі.

Не менш важливою у воєнний та післявоєнний період є цифровізація у сфері оподаткування для зручності, мінімізації спілкування з податковими органами, підвищення прозорості та прискорення процесу звітності. Наразі процес цифровізації оподаткування в Україні йде успішно, адже платники податків вже можуть користуватися такими цифровими сервісами, як ID14, еМалятко, обмін документами, цифровий податковий номер, довідки про доходи, розмитнення авто.

Важливим чинником є також удосконалення та забезпечення стабільності податкового законодавства, оскільки часті зміни ПКУ іншими законодавчими документами не стимулюють суб’єктів господарювання дотримуватись процесу сплати податків та подання звітності.

Одним із не менш важливих факторів ефективності податкової політики є аналіз ситуації в країні на основі якісних даних, а не застарілих чи спотворених даних. Тому одним із головних завдань уряду України є збір реальних даних.

Отже, застосування запропонованих заходів для удосконалення та формування податкової політики, дозволить Українській економіці функціонувати безперебійно та з мінімальними втратами для суспільства пройти військовий конфлікт.

ВИСНОВКИ

Основним науковим результатом є вирішення важливої наукової проблеми: поглиблення теоретико-методичних засад функціонування вітчизняної податкової політики, дослідження її впливу на економічний розвиток держави та розробка практичних рекомендацій щодо пріоритетних напрямів трансформації податкової політики в умовах війни. Дослідження дозволило зробити наступні висновки.

1. Узагальнення теоретичних підходів до трактування поняття податкової політики та її значення для життєдіяльності економіки є відправною точкою для інструментального вдосконалення її реалізації. Визначено, що податкова політика – це врегульована законодавством діяльність органів державної влади, спрямована на встановлення та регулювання податкових надходжень до централізованих фондів коштів держави в оптимальних розмірах, необхідних державі для ефективного виконання покладених на нього завдань, задля стабільного економічного зростання та підвищення суспільного добробуту. Ключовими функціями податкової політики можуть бути фіскальна, розподільна та контролююча.

2.Досліджено основний інструментарій реалізації податкової політики, цілі та її основні завдання. Визначено, що механізм формування та реалізації державної податкової політики передбачає участь обізнаних груп суб’єктів у діях, пов’язаних із розробленням стратегії розвитку податкової системи, оцінкою прийнятності моделі політики, формуванням нормативного забезпечення й оцінки ефективності податкової політики на практиці. Фундаментальними принципами впровадження механізмів податкової політики урядом країни є загальність податків і їхня пропорційність доходу, визначеність, зручність та простота й ефективність оподаткування. Інституціональний механізм формування і реалізації податкової політики

держави в сучасних умовах зазнає суттєвих трансформацій разом із змістом політики. Формування ефективної податкової політики є запорукою економічного зростання країни та певною ознакою подолання фінансових криз.

3. Досліджено загальний рівень податкового навантаження в Україні та фактори, що на нього впливають. Загальне податкове навантаження в Україні у 2021 році сягне 33,02% ВВП, що є середнім рівнем податкового навантаження по країні. Найбільшу частку доходів бюджету становлять такі податки: Акцизний податок, ПДВ, ППП, ПДФО. Показники результативності адміністрування та еластичності податків, характеризуються неоднозначними коливальними тенденціями, що є негативним явищем для чинної системи оподаткування та економічного зростання загалом. Значна фіскальна орієнтація податкової системи та ігнорування інших важливих завдань, таких як розвиток інновацій та підтримка підприємницької діяльності створює проблеми на шляху до соціально-економічного розвитку країни. Податкова політика в Україні є економічно не ефективною. Про економічну неефективність України свідчать високі витрати збору податків на душу населення, низький глобальний індекс інноваційності та тенденція до зниження рівня інноваційного розвитку. Відповідно до індексу економічної свободи, загальний бал України нижчий від середньо-регіональних та світових показників та вказує на відсутність свободи економіки.

4. Досліджено існуючу в Україні модель ПДВ та її недоліки, до яких належать: регресивний характер податку, що посилює диференціацію населення за рівнем доходів; залежність скарбниці країни від податкових надходжень від цього податку, що підтверджується часткою ПДВ у доходах Зведеного бюджету; складність адміністрування ПДВ, що дає можливість застосовувати значну кількість корупційних схем, «свитків»; проблема значних податкових розривів; ставка ПДВ досить висока порівняно з рівнем доходів населення.

5. Проаналізовано проблеми та визначено пріоритетні напрямки трансформації податкової політики України в умовах війни, які дозволять

національній економіці підтримати життя громадян на достатньому рівні в умовах війни, відродитися та вийти на новий рівень розвитку після закінчення військових дій. Представлена структурна схема впливу податкової політики на забезпеченні безпеки та подальшої відбудови України на основі функціонування ефективної системи бухгалтерського обліку, оподаткування, аналізу, контролю, прийняття рішень, регулювання та координації, з отриманням синергетичних ефектів, які позитивно вплинуть на безпеку та розвиток економіки України. Запропоновані рекомендації допоможуть розвиватися провідним галузям України в детінізованій економіці

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Л. М. Становлення системи економічної безпеки держави в Україні: сутність, рівні, складники. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2018. № 1 (19). С. 1–11
2. Андрущенко В.Л., Варналій З.С., Прокопенко І.А., Тучак Т.В. Податкові системи зарубіжних держав: навчальний посібник. К.: Видавництво «Кондор», 2012. 222 с.
3. Баранник Л. Б., Піскова Ж. В. Нова парадигма розвитку податкової політики в Україні. *Філософія. Культура. Життя.* 2015. Вип. 42. С. 112–122.
4. Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та інші. Податкова система: навчальний посібник. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.
5. Барін О. Р. Правові основи податкової системи України: сучасний стан, основні елементи, принципи : дис. канд. екон. наук : спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / О. Р. Барін; Міністерство освіти і науки України. Одеса, 2018. 193 с.
6. Бізнес та Гетманцев обговорили, як підтримати економіку в умовах війни. Дебет-кредит. URL: https://news.dtkt.ua/taxation/pdv/75841. (дата звернення: 09.08.2022).
7. Бюджетне відшкодування ПДВ за вересень – найбільше з початку року. Економічна правда. URL : https://www.epravda.com.ua/news/2021/10/9/678592/
8. Валовий внутрішній продукт в Україні. *Фінансовий портал МінФін.* URL : https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/ (дата звернення: 18.09.2022)

9. Варналій З. С. Податкова система України: проблеми функціонування та шляхи реформування. *Економіка і регіон.* 2017. № 5. С. 5-9.
10. Василик О. Д. Податкова система України. Навчальний посібник. К.: Поліграфкнига, 2004. 478 с.
11. Волохова І.С., Дубовик О.Ю., Слатвінська М.О. та інші. Податкова система: навчальний посібник. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с. С. 96.
12. Гбур З. В. Економічна безпека як одна зі складових забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі. *Інвестиції: практика та досвід.* 2017. № 18. С. 81-86.
13. Гомон М. В. Податкова політика держави та принципи її формування. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2016. Вип. 11. С. 673-676.
14. Данілов О. Податкова система та шляхи її реформування : Навчальний посібник. К. : Парламентське видавництво, 2001. 216 с.
15. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / Л.І. Дідківська, Л.С. Головко. – К.: Знання, 2006. – 213с.
16. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. 2019 р. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2020/09/CASE_Tax-avoidance.pdf (дата звернення: 26.08.2022)
17. Експорт та імпорт України. Фінансовий портал МінФін. URL : https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/ (дата звернення: 18.09.2022)
18. Звіти про виконання бюджету / Державна Казначейська Служба України. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu (дата звернення: 05.10.2022)
19. Іванов Ю. Б. Функції податків та податкове регулювання. *Формування ринкової економіки України.* 2009. Вип. 19. С. 36-43.

20. Кеба А. П. Виклики та перспективи розбудови податкової системи України. 2021 р. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/10618/1/%D0%90.%20%D0%9F.%20%D0%9A%D0%B5%D0%B1%D0%B0.pdf (дата звернення: 12.09.2022)
21. Колеснікова К. С., Маліновська І. А., Чабаров В. О. Економічна безпека Україні в контексті глобалізаційних викликів. *Молодий вчений.* 2018. № 3. С. 351-354.
22. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кощук Т. В. Сутність та концептуальні онови формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів: *Економіка України.* 2016. №1. С. 35-51.
23. Нові податкові пільги длѐ ФОПів та підприюмств в умовах війни. Офіційний сайт ДПС України. URL: https://if.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/576960.html. (дата звернення: 01.08.2022)
24. Новік О. І. Тлумачення поняття «податкове навантаження» у вітчизняній та зарубіжній літературі. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського «Глобальні та національні проблеми економіки».* 2015. №6. С. 756-762.
25. Онищенко В. А. Податковий контроль (основи, організація). *Вісник податкової служби України.* 2012. № 44. С. 18-26.
26. Оподаткування в Україні: навч. посібн. / Н. М. Дєєва, Н. І. Редіна, Т. О. Дулік та ін.; заред. Н. І. Редіної. – Київ. : Центр учбової літератури, 2009. 544 с.
27. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL : http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 10.08.2022).
28. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?catid=77643
29. Повідомлення Державної податкової служби України. 2022. URL: https://tax.gov.ua/mediatsentr/novini/602243 (дата звернення: 08.09.2022).

30. Податкова політика держави. Ще один великий компроміс. За заг. ред. К.І. Швабія. Ірпінь: Університет ДФС України. 2018. 61 с. С. 18.
31. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посіб. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Ю. Б. Іванова, д-ра екон. наук, проф. І. А. Майбурова. Харків : ВД "ИНЖЭК", 2010. 492 с.
32. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: навч. посіб. Під ред. Ю.Б. Іванова та І.А. Майбурова. Х.: ВД «ІНЖЕК». 2010. 492 с. С. 104.
33. Податковий кодекс України від 21.11.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 10.10.2022).
34. Подік І. І. Оцінювання сучасного стану податкової безпеки України. *Економіка та держава.* 2017.№ 4. С. 46–51
35. Пріоритети податкової політики держави у 2021 році. *GROWFORD Institute.* URL: https://www.growford.org.ua/research/priorytety-podatkovoyi-polityky-derzhavy-u-2021-rotsi/ (дата звернення: 01.08.2022)
36. Рожко О.Д. Оцінка стану формування податкових надходжень в Україні *Економіка та держава.* 2011. №12. С. 56–58. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2011/16.pdf (дата звернення: 28.08.2022).
37. Руденко Ю. М. Сутність податкової політики держави та вплив громадянського суспільства на її вироблення та реалізацію. *Держава та регіони.* 2017. № 3 (59). С. 94-99.
38. Сіденко І. М. Організаційно-правовий механізм податкової політики держави: європейський досвід та Україна. *Наукові роботи студентів УДФСУ.* 2020. С. 131-136.
39. Соколовська А.М. Податкова політика в Україні в контексті тенденції реформування оподаткування у країнах ЄС. *Фінанси України.* 2012.Вип. 1. С. 94-115.
40. Ткаченко Т. Порівняльний аналіз податкового навантаження в економіці України та країнах з розвинутою ринковою економікою. *Формування ринкової економіки в Україні.* 2009. Вип. 19. С. 460-464.

41. Уманський мав рацію. Ми говоримо про 40 млрд грн «скрученого» ПДВ на рік», - голова ДПС Олексій Любченко. *ЦЕНЗОР.НЕТ.* URL : https://censor.net/ua/resonance/3207872/umanskyyi_mav_ratsiyu_my_govorymo_pro_40_mlrd_grn_skruchenogo_pdv_na_rik_golova_dps_oleksiyi_lyubchenko (дата звернення: 12.08.2022)
42. Фінансове право. Академічний курс: підручник. / Орлюк. О. П. – Київ. : ЮрінкомІнтер, 2010. – 808 с.
43. Фінансовий портал МінФін. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/
44. Ціна держави. Бюджет України URL: http://old.cost.ua/budget/ (дата звернення: 08.09.2022).
45. Швабій К. І. Про недоліки ПДВ для економіки та державного бюджету. *НДІ фіскальної політики*. URL : https://www.ndifp.com/1349/ (дата звернення: 24.08.2022)
46. Швабій К. І. Усі податки шкідливі, але ПДВ – найшкідливіший. *ZN.UA.* URL : https://zn.ua/ukr/finances/usi-podatki-shkidlivi-ale-pdv-nayshkidlivishiy-346284_.html (дата звернення: 02.10.2022)
47. Швабій К. Пріоритети податкової політики держави у 2021 році. URL : \https://zn.ua/ukr/finances/usi- podatki- shkidliviale- pdv- nayshkidlivishiy-346284_.html (дата звернення: 18.09.2022)
48. Швабій К.І. Пріоритети податкової політики держави в Україні. *Світ фінансів,* 2021, № 1(66) (2021). С. 149-162
49. Щодо висновків тимчасової слідчої комісії ВР України утвореної для розслідування фактів повідомлених Ігорем Уманським URL : https://3222.ua/newsview/shchodo-visnovk-v-timchasovoji-sl-dchoji-kom-s-ji-vr-ukrajini-utvorenoji-dlya-rozsl-duvannya-fakt-v-pov-domlenikh-gorem-umans-kim.html (дата звернення: 12.08.2022)
50. Ярова Н.В. Податкове навантаження та його оцінка розвитку: автореф. дис. канд. екон. наук: спец.08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Інститут економіки та прогнозування національної академії наук України. К. 2010. 21 с.

51. Angelopoulos K. The optimal distribution of the tax burden over the business cycle / K. Angelopoulos, S. Asimakopoulos, J. Malley //Macroeconomic Dynamics. 2019. Т. 23. №. 6. С. 2298-2337.
52. Doing Business 2020. The World Bank. URL: https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020 (дата звернення: 26.08.2022)
53. GII. Global Innovation Index. URL: https://www.globalinnovationindex.org/Home
54. Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation. URL: https://www.heritage.org/index/ (дата звернення: 02.10.2022)
55. Measuring tax gaps 2021 edition - tax gap estimates for 2019 to 2020. GOV.UA. URL: https://www.gov.uk/government/statistics/measuring-tax-gaps/measuring-tax-gaps-2021-edition-tax-gap-estimates-for-2019-to-2020 (дата звернення: 12.09.2022)
56. Ozpence O. The relationship between tax burden and economic growth: Turkey case / O. Ozpence, N. Mercan //Journal of Business Economics and Finance. 2020. Т. 9. - №. 2. С. 143-154.
57. Rogers J. The tax burden of typical workers in the EU 28—2018 / J. Rogers, C. Philippe //Institut Économique Molinari, Paris-Bruxelles. 2018.
58. Study and Reports on the VAT Gap in the EU- 28 Member States. 2020 Final Report. *European Union.* URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/48f32ee9-f3dd-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en (дата звернення: 12.09.2022)
59. TADAT. Performance Assessment Report. Ukraine. Державна фіскальна служба України. URL: http://sfs.gov.ua/data/material/000/259/339853/Ukraine_TADAT_2018_Performance_Assessment_Report_Final_EN_6455958_v1_DMSDR1S.pdf (дата звернення: 12.09.2022)

60. Tanzi V. Tax Systems and Policy objectives in Developing Countries: General Principles and Diagnostic Tests. International Monetary Fund. Fiscal Affairs Department. 1983. 24 p.

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи (проєкту)

студентки ДРОБОВИЧ КАТЕРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

на тему: «ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК»

Студенткою обґрунтована актуальність теми, яка полягає у необхідності подальшого удосконалення механізмів податкової політики з метою забезпечення економічного розвитку держави.

Робота виконана на 60 сторінках машинописного тексту, складається із трьох розділів, містить вступ, висновки, список використаних джерел, табличний і графічний матеріал. Текст роботи відповідає поставленій меті і завданням.

У першому розділі роботи досліджуються теоретико-методичні аспекти податкової політики держави та її впливу на економічний розвиток: підходи до вивчення сутності податкової політики держави у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, інструментарій реалізації податкової політики держави. Студентка провела критичний огляд літератури, сформулювала висновки.

У другому розділі роботи проведена оцінка впливу податкової політики держави на економічний розвиток, а саме: оцінка ефективності вітчизняної податкової політики як фактору впливу на економічний розвиток держави, оцінка впливу недоліків моделі ПДВ і системи його адміністрування на економічний розвиток держави. У цьому розділі студентка використала великий обсяг економічної інформації, провела аналітичні розрахунки, зробила висновки щодо ефективності системи оподаткування в Україні.

У третьому розділі роботи на основі проведеної оцінки функціонування податкової політики в країні запропоновані напрями її трансформації в умовах війни.

Тема магістерської роботи розкрита, робота оформлена згідно методичних вимог. Разом з тим, обсяг роботи є завеликий відповідно до вимог. В цілому робота є закінченою працею, написана на високому теоретичному рівні і рекомендується до захисту перед ДЕК із відмінною оцінкою (48 балів).

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту):

к.е.н., доцент Довгань Л.П.

_____ **5.01.2023**

(підпис) (дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувача вищої освіти

Дробович Катерини Володимирівни

(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «23» січня 2023 № 9 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ Гонца Т. А.

(підпис) (прізвище, ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ

на випускну кваліфікаційну (дипломну) роботу

на тему: **ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК**

здобувача вищої освіти Державного податкового університету

ДРОБОВИЧ КАТЕРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

Представлена магістерська робота присвячена дослідженню теоретичних аспектів щодо функціонування вітчизняної податкової політики та її впливу на економічний розвиток держави та розробці практичних та розробка практичних рекомендацій щодо пріоритетних напрямів трансформації податкової політики в умовах війни. Структура і зміст викладеного матеріалу повністю відповідають назві теми, а також напрямку підготовки здобувача.

Актуальність даного дослідження автора не викликає сумнівів, оскільки податкова політика держави у 2022 році була руйнівною, незважаючи на спроби окремих політиків впровадити позитивні рішення для бізнесу і, відповідно, економіки. Але все це руйнувалося великою системною помилкою – держава шукала способи профінансуватися за рахунок бізнесу. Нині питання щодо реалізації податкової політики України дуже гостро стоїть у контексті здійснення євроінтеграційних процесів, а також у рамках динаміки економічного фактора, соціальних і політичних особливостей. Важливим чинником, що обумовлює вимоги до сучасної податкової політики, є необхідність прискорення економічного зростання в Україні в умовах ведення військових дій.

Наукова новизна дослідження, отримана особисто авторкою, полягає у вирішенні важливої задачі щодо визначення пріоритетних напрямів трансформації податкової політики України в умовах війни. Зокрема позитивні якості роботи представлені в наступному: детально проаналізовані підходи до вивчення сутності податкової політики держави у роботах вітчизняних та зарубіжних авторів, за допогою методів аналізу та синтезу, методу порівняння, досліджений інструментарій реалізації податкової політики держави, узагальнено основні стра-

тегічні орієнтири функціонування податкової політики в Україні, зокрема представлена структурна схема впливу податкової політики на забезпечення безпеки та подальшої відбудови України.

Здобувачкою проведено оцінку ефективності вітчизняної податкової політики за допомогою якої визначено вплив на економічний розвиток держави та оцінено вплив недоліків моделі ПДВ і системи його адміністрування, які спричиняють зростання диспропорцій у податковій системі, що є негативним явищем для національної економіки України. Вирішення цих проблем є досить важливим завданням для покращення ситуації в країні.

Магістерська робота містить новизну та оригінальність, що представляють науковий та практичний інтерес у роботі регулятора Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України та органів законодавчої та виконавчої влади щодо обґрунтування напрямів податкової реформи в Україні. Вирішення поставлених авторкою завдань проходило на достатньому рівні, з логічністю та послідовністю викладення матеріалу і супроводжувалося аналізом статистичних матеріалів. Авторкою опрацьовано достатня кількість літературних джерел економічного та правового змісту.

Вважаю, що робота задовольняє вимоги, які пред'являються до магістерських робіт і заслуговує на оцінку «відмінно».

Рецензент :

доцент, канд. економічних наук, Калмиков О.В.

кафедри фінансів

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ЗАСВІДЧУЮ: ВІДДІЛ КАДРІВ 04543387

25.01.23.